

RUFINUS

AQUILEIENSIS PRESBYTER.

○ NOTITIA EX SCHÖNNEMANNO *

(Bibliotheca Patrum Latinorum historico-litteraria).

§ 1. Vita.

Cognomen diversissime scribi solet *Toranus*, *Turranius*, *Tyrannius*. Annus natalis ejus a Blondello scriptus est 345. Fontaninus, quem nos in adumbranda hujus doctoris vita potissimum sequemur ^a, nullum definire audeat, Concordiam tamen patriam tribuit, cujus rationes non magis expeditas esse quam anni nativitatibus de Rubeis censet. Adulta ætate Aquileiam se contulit, monasticæ vivendi regulæ in monasterio quod Athanasii institutionibus primordia debebat nomen daturus, ibique post aliquot temporis spatium litteris et fidei Christianæ formulis addiscendis consecratum baptizatus est a Chromatio presbytero, digniorem forte tunc inter Aquileienses Ecclesiæ presbyteros locum tenente, ministrante archidiacono Jovino et susceptore Eusebio diacono, qui antea catechesi illum imbuerat ^b. Intra hoc tempus cum S. Hieronymo, qui et ante iter in Gallias aliquantisper in eodem monasterio commoratus esse videtur, et post reditum ibidem substituit, arctam amicitiam contraxit mutux virtutis contemplatione

A et amore innutritam et animis officiosissimis conglutinatam. Sed antequam baptismum Rufinus susciperet, hic in Orientem profectus est, cujus visendi desiderio etiam Rufinus flagrabat. Opportune igitur accidit ut S. Melania, nobilis Romana, Hierosolymam proficiscendi consilium cepisset, cui comitem se eodem quo baptizatus erat anno Rufinus adjunxit. Roma anno 371 relicta, Alexandriam anno 372, vivente adhuc Athanasio, applicuerunt. Hinc monachos Ægypti invisit Rufinus, cujus nuntium semel iterumque ad se in eremum perlatum Hieronymus in Ægypto moranti significat ^c. Et cum Ariani, Athanasio mortuo, duce Lucio Alexandriæ sedis invasore, nefanda immanitate et omni facinorum genere in orthodoxos Alexandriæ et per eremum sævirent, B ipsum quoque furentis tempestatis calamitas ferit ^d. Tandem, sex mensibus in Ægypto cum Melania transactis, cum eadem monachos confessores exsilio multatos in Palæstinam comitatus est, ubi illi quidem circa Diocæsaream comederunt. Melania brevi post anno 373, post v Cal. Apriles, ut Fontanino

^a Just. Fontaninus, archiep. Ancyranus, *Historia litteraria Aquileiensi*, quæ quinque libris constat, et post mortem auctoris Romæ 1742-4, publici juris facta est, optime et copiosissime de Rufini rebus gestis, scriptis eorumque codicibus Mss. et editis disseruit. Non pauca tamen diligentius excussit et explorata retulit Joan. Franc. Bernard. Maria de Rubeis accuratioris doctrinæ laude insignis in libro inscripto: *Dissertationes duæ, quarum prima de Turranio seu Tyrannio Rufino monacho et presb., altera de vetustis liturgiis aliisque sacris ritibus*; Venetiis, 1754-4. Utrumque invicem non sine molestia contulimus, quæque Rubeus certius vel verisimilius explicasset, aut adoptavimus statim, aut adnotare non negleximus.

^b Ita Rubeus, cap. 2, p. 8 sqq., verba Rufini in vect. 1, n. 4, apte et ritibus Ecclesiarum convenienter interpretatus est additque, *incertum esse, quæ de causa Valerianus episcopus absuerit, sed non dubitandum quin post baptismum Rufinus ad illum adductus fuerit, sacro chrismate unguendus*. Secus Fontaninus, baptizatum a Valeriano ep., susceptoribus baptismi Chromatio, Jovino et Eusebio, scribit.

^c Ep. 1, al. 41; 2, al. 5.

^d Ruf. Apol. 1. II, cap. 3, ubi horrendam istam orthodoxorum stragem cruentis coloribus describit, et se quoque oppressorum in passionibus socium fuisse dicit.

* Nonnulla in hac Notitia emendare vel etiam resecare necesse habuimus, quæ Schœnnemannus ex suo in catholicam fidem odio expressisse videtur. EDIT.

placet ^a, Hierosolymam contendit, Rufinus autem Alexandriam repetiit, ibique sex annos in consortio et institutione Didymi et aliorum tunc Alexandriae florentium doctorum versatus est, Origenisque ingenium adamare coepit, tametsi non omnem ejus doctrinam amplexatus videri debet. Rediit Hierosolymam, si cum Fontanino calculum ponere institueris, anno 377; hic enim sextus currebat a primo ejus in Ægyptum adventu ^b, rediitque eo animo, ut totum se deinceps vitæ monasticæ traderet, cellulasque inhabitavit in monte Oliveti, quæ ab aliis etiam quamplurimis monachis frequentabantur. Hierosolymis in varias adjacentes regiones ad visendos eximios viros excurrit, fortasse etiam Alexandriam iterum cum Melania, quam circa idem tempus Ægyptum tetendisse constat. Dein plures annos cum Melania in omnis generis hominibus illuc pietatis causa adventantibus liberaliter excipiendis impendit. Interea Hieronymum ipsum et amicos veteri ac diuturna necessitudine copulatos mutuoque alterius videndi desiderio, dum propius invicem admoverentur, suspensos, mira quædam casuum et eventuum conexio identidem distraxit, non aliter ac si occulta aliqua vis hac ipsa divisione animorum conjunctioni prospexisset, quam ruptam iri ipsorum congressibus præsentiret. Nam cum primum in Palæstinam Rufinus adventasset, adhuc in eremo degerebat Hieronymus, sed litteras amicitiae veteris, quam Aquileiæ olim strinxerant, testes anno 375 ætate media ab Hieronymo scriptas ibidem recepit. Dum in Ægypto litteris operam navaret Rufinus, aliquandiu Antiochiæ Hieronymus substiterat, unde Constantinopolim profectus erat eo ipso tempore quo fortasse Rufinus ad breve tempus, si Rubeo assenseris, Palæstinam repetierat. Reverso denique anno 385, post tres annos integros Romæ traductos, Hieronymo, nullum est dubium quin Hierosolymis obviam sibi facti pristinae pietatis ac officiorum memoriam instauraverint, nunc ad breve tantum duraturam.

Prima discordiæ semina inter ipsos sparsit Aterbius quidam, qui Hierosolymam perlatus Rufinum tanquam Origenis commenta sectantem carpsit, eademque criminatione Hieronymum tanquam Rufini amicum et Origenis laudatorem traduxit. Tunc primum alienior a Rufino factus est Hieronymus. Mox (a. 394) uterque in causam Epiphaniæ Salaminis epi-copi et Joannis Hierosolymitani involvitur. Nam

^a Anno 375 cadenti vel appetenti aut currenti etiam an. 374 de Rubeis cap. 7, assignat. Pendent nimirum hæc ex diversa anni emortualis Athanasii notatione. Nimirum Fontaninus dicto loco et peculiari etiam dissertatione Historiæ Aquileiensi litt. subnexa mortem Athanasii an. 372, 14 Maii affigit, Baronii sententiam tuitus, Rubeus contra laudatæ dissert. cap. 4, 5 et 6, nova discussione facta, anno 375 ascribendam docet.

^b Octennium, interposito aliquo intervallo, in Ægypto eum degisse, Rubeus ex Codice Guarneriano contendit, ejusque rationes ita subducit, ut prima vice Alexandriam an. 375 repetiisse ibique usque

Hieronymus non solum ut respuere se Origenis hæreses omnibus testatum faceret, S. Epiphanio (*Origenis et Joannis adversario*) adhæsit, sed per monachos etiam Bethleemíticos, quod monasterii unius conditor esset Epiphanius, in partes ejus pertrahabatur. Rufino autem, cui per septem fere annos cum Joanne familiaris consuetudo intercesserat, quique ab eodem haud dubie presbyter ordinatus erat, non temere licebat ab eo revelli. Litigatum est utrinque animis infestis, aliis aliâ suppetente irascendi causa. Nam Epiphanius tanquam Origenistam Joannem insectari; Joannes ordinatione Pauliniani fratris Hieronymi in presbyterum ab Epiphanio in parœcia sua facta juri suo inique detractum esse, urgere; Hieronymus non vanam omnino fuisse suspicionis de Origenis hæresi in se ex familiaritate cum Rufino aliquando subnatæ causam stomachari, idque impense dolere, quod hominem amicitia sit persecutus, qui occulte hæresibus desponsum habuisset animum. Addita est indignationi huic fomes epistola ab Epiphanio de ordinatione alieno loco a se facta ad Joannem Hieros. scripta, quam Hieronymus in Eusebii Cremonensis Græci sermonis ignari gratiam inque privatos usus ut homini in monasterio suo versanti latinam reddiderat, sed quæ furto ablata ad Rufinum pervenerat eique occasionem dederat in interprete si non malignitatem reprehendere, certe desiderare veritatem. Hieronymus autem ægrius hoc pati, quod Rufinus hæreses ac dogmatum perversionis insimulatus nihil responderet ausus sit: *interpretem laceraret, de syllabis calumniaretur et totam defensionem sui putaret, si tacenti detraheret.* Interclusus erat ad animos reconciliandos aditus, cum pro se quiaque pœnam ab altero posceret, et dolum sibi a conciliatoris metueret. Hinc frustra a Theophilo Alex. et Archelao Palæstinæ comite pax inter eos tentata, inseditque per triennale spatium hic rancor animis ^c. Quo auctore tandem extinctum sit diuturnum illud dissidium, haud liquet. Id constat, Hieronymum ac Rufinum more solemnium in Anastasi, templo Hierosolymitano, post sacrificium missæ in gratiam rediisse, illumque Rufinum nullius erroris compertum agnovisse.

Pace revocata, revertendi in Occidentem cura Rufinum invasit. Profectus est a. 397, mense Augusto vel Septembri. Discedentem Hieronymus pace invicem data et accepta persecutus est ^d. Romam non

ad an. 380, vel insequentem inceptum aut adultum mansisse statuat. Hinc negotii vel Melaniæ visendæ causa in Palæstinam profectum ponit, atque inde altera vice in Ægyptum rediisse ac tandem aliis insumptis annis ante annum 385 remeasse Hierosolymam.

^c De Rubeis, cap. 9, n. 6, p. 65.

^d Permultorum ea sententia est non solum, sed cum Melania in Italiam hoc anno Rufinum rediisse: ita Fontaninus, Baronio et Pagio consentiens. At plurimum auctoritate, inter quos Lebrunus etiam in Vita Paulini, reditum Melaniæ an. 402 illigant, quam plane sententiam argumentis novis astruit de Rubeis, c. 40, p. 70.

continuo appulit, sed ad monasterium Ursei Abbatis in loco Pineti, in agro Romano devertit. Ibi tum plurimi rerum Orientalium curiosi et scriptorum avidi circumsteterunt, percontantur, narranti auscultant, postremo, ut Græca Latine sibi legenda reddat, flagitant. Erat inter hos ipse abbas Urseus, cui percontanti quænam in Oriente monachorum esset observatio, quæ instituta servarentur, cum respondisset, Basilii, efflagitari se ab eo magnam ab Occidentalibus gratiam ei habitum iri pollicente sivit, ut Latinitate eam donaret. Similiter Macarius, monasterii istius monachus, ut Fontanino visum, seu Romæ degens, ut Rubeus contendit ^a, Pamphili Apologiam Origenis ab eo impetrat, quam Romæ, quo a. 397 exeunte vel incunte 398 se contulerat, transtulit, addito de suo pro fide sua vindicanda libello *de Adulatione librorum Origenis*. Cumque in Pamphili Apologia Origenis libros *de Principiis* identidem laudari observasset Macarius, iterum Rufinum rogavit ut Romanis auribus accommodaret. Nec in hoc quidem, quanquam prævideret quantum sibi invidiæ conflaturus esset hac obsequendi facilitate, morem ei gerere recusavit, sed primum duo priores edidit atque in præfatione haud dixerim bona fide an invidiæ declinandæ causa. Rufini auctoritatem præterdit, quod in præfatione ad homilias duas Origenis in Canticum canticorum tam magnifice de auctore locutus esset, ut cuiusvis legendi ejus desiderium commoveret et plurima se ipsum posthac translaturum promisisset. Interea evenit quod metu erat. Ingentes per totam urbem rumores suborti, æstusque plane in turbinem editis duobus posterioribus libris cessit. Sed quod longe pejus Rufino accidit, Pammachius et Oceanus, schedas Rufini imperfectas et nondum expolitas, ut forte de manu exciderant, ad Hieronymum tacito auctoris nomine, ut postmodum ille contendit, transmiserant. Simul novam librorum *de Principiis* versionem ab eo expetunt. Eodem tempore Rufinus, nuntio de obitu matris accepto, Aquileiam proficisci instituit: ad Hieronymum id perscripsit litterisque formatis a papa Siricio acceptis via mediterranea per Mediolanum eo contendit ^b. Aquileiæ imprimis consuetudine et benevolentia Chromatii episcopi recreatus est. Num vero ab eodem Aquileiensi Ecclesiæ aggregatus sit, cum a Joanne Hierosolymitano presbyter monasticæ professionis esset ordinatus, nemo pro certo affirmaverit. Interea litteræ Hieronymi, quibus Rufinianis respondebat, a Pammachio et Oceano interceptæ erant; alias, quas ad ipsos dederat, in quibus Rufini præfationem refutabat et alienum se ab Origenis dogmate testabatur, una cum nova librorum *de Principiis* versione, Romæ circumferebant. Ab Aproniano Aquileiam transmissæ ad respondendum Rufinum permovent, cui responsioni ab a. 399 usque ad an. 401 insudavit. Carptim ei ab

amicis speculatoribus, quæ Rufinus proceuderat, transmissa erant, et vixdum absoluta ea et Aproniano inscripta cum amicis qui Hieronymi maxime verbis læsi erant, Rufinus communicaverat: cum duo jam illius *Apologiæ* libri contra tria istius volumina nondum plena, sed summatim tantum accepta prodeunt. Horum exemplar Aquileiam per negotiatorem transeuntem perlato biduoque tantum concessum brevem Rufino responsonem extorsit ^c. Simul integros *Apologiæ* libros Hieronymo legendos mittit. Reddita fuisse videntur an. 402. Eodem certo anno, mense Martio vel Aprili, tertium *Apologiæ* librum Hieronymus effudit, licet pridem a Chromatio esset commonefactus ut contentioni Christianorum animos offendenti silentio finem imponeret. Quid quod ad Augustinum adeo tanquam moderationis suæ testem postremam hanc *Apologiam* misit, Rufiniana maledicta, quo nomine ejus *Apologiam* vocat, in Africa studio ipsius dudum perlata esse ratus. Ad quæ ille, « nescire se quæ scripta maledica super nomine ejus Africam pervenerint, contabuisse autem dolore, et timore obriguisset legentem quæ illis maledictis respondisset: exanimatum iri si in manus suas forte venirent, quæ a Rufino tam effrenata libidine in se jacta nuntiasset. » Cum an. 400 Theophilus Alexandrinus episcopus ad extirpandam hæresim provocasset; Anastasius etiam et, impulsu ejus, Mediolanenses et Aquileienses episcopi Origenis dogmata damnarant. At Anastasius, cui, cum ipse Romam proficisci non potuisset, brevem fidei suæ *Apologiam* Rufinus miserat, ejus causam a causa Origenis plane diversam deprehendit, testatus id in litteris ad Joannem Hierosolymitanum datis; in quibus, cum aperte Origenem damnasset, Rufinum tunc demum se damnare scribit, si assensum istis quæ interpretatus sit præbuerit, quod ad Dei, non hominum judicium censet remittendum. Nihilominus in extrema epistola proficiscit se a communionem suam habere Rufinum significat, et hanc ipsam epistolam cum altera, quæ perierit, in rem suam interpretatus erat Hieronymus, unde neutram pro vera agnoscere voluit Rufinus. Tandem, reducta cœli serenitate, totus scribendis aut de Græco traducendis libris vacavit, plurimamque partem scriptorum intra septennium, quod adhuc Aquileiæ transegit, confecit. Aquileia an. 408 relicta, in monasterium Pineti iterum concessit, ibique alterum *de Benedictionibus patriarcharum* librum, quem Paulino post primum Aquileia ipsi transmissum pollicitus erat, absolvit, Romam deinde perrecturus. Ingruentibus autem Romæ barbaris, profugo Piniani cœtui adjunctus eodem anno in Siciliam transfretavit. Ibi in conspectu vastatæ cum cæteris regionibus ab Alarico Calabriae aliquot Origenis libris, homiliis scilicet in *Numeros*, quas Donato alicui inscripsit, et *Cantico canticorum*, in

^a Cap. 12, p. 84.

^b Ex calculo Rubei paulo ante Siricii obitum, qui secundum Baronii sententiam an. 398, Febr. 22, secundum Pagium die 26 Novemb. accidit, Romam

pervenit, ac integrum pene annum ibi commoratus, Aquileiam mense Augusto vel Septembri adit.

^c Hæc epistola nunc quidem interdidit. Non per biduum exaratam esse potuisse Hieronymus objecit.

Piniani gratiam, extremas vires insumpsit, tandem- A que animam in amicorum complexibus anno 410 reddidit.

§ 2. Scripta.

Longe maxima pars operum Rufini versionibus librorum Græcorum Latinis conficitur. Quæ de suo scripsit exiguo numero constant. Utriusque autem generis elenchum, quemadmodum a Fontanino, qui de iis accuratius egit, concinnatus est, dabimus.

I. OPERA SINCERA. — 1. Scripta propria.

Dissertatio de Adulteratione librorum Origenis.

Benedictionum XII patriarcharum explanatio.

Apologia, seu Invectivarum libri duo adversus Hieronymum.

Apologia pro fide sua ad Anastasium pontificem.

Historiæ ecclesiasticæ libri duo, scilicet X et XI post Historiam Eusebianam.

Historia eremitica, sive Vitæ Patrum vulgo sub Hieronymi nomine editæ.

Explicatio Symboli.

2. Versa e Græca in Latinam Linguam.

Basilii Magni Regula.

Ejusdem Homiliæ octo.

Liber unus Apologiæ Pamphili pro Origene; in quo Sententiæ adversus Mathematicos.

Origenis libri quatuor *Περὶ Ἀρχῶν*.

Ejusdem Homiliæ XVII in Genesim.

— — XIII in Exodum.

— • — XVI in Leviticum.

— — XXVIII in Numeros.

— — XXVI in Josue.

— — IX in Judices.

— — I in I librum Regum.

— — IV in Cantica canticorum.

— — Tomi XV in libros decem distincti in Epistolam D. Pauli ad Romanos.

Gregorii Nazianzeni opuscula decem, nempe:

Apologetici liber unus. De Epiphaniis. De Luminibus. De Fide liber unus. De Nicæna Fide, Pentecoste et Spiritu sancto. De Semetipso ex Agro reverso. De Dictis Hieremiæ. De Reconciliatione et Unitate Monachorum. De Grandinis vastatione. De Arianis.

Sixti Pythagoræ Sententiæ.

Evagrii C. Sententiæ ad monachos.

Ejusdem Sententiæ de Apathia.

— liber ad Virgines.

Clementis Romani Recognitiones.

Eusebii Historiæ ecclesiasticæ libri decem.

Anatolii Alexandrini Canon paschalis.

II. SUPPOSITITIA ET ALIENA.

Versio Origenis Homiliarum in Lucam non Rufini, cui ascribitur, sed Hieronymi.

* Hodie etiam tomo altero caret editio Vallarsiana. EDIT.

Versio Josephi operum, non Rufini, sed Ambrosii. Commentarii in LXXV priores Davidis psalmos.

— in Oseam, Joelem, Amos.

Vita sanctæ Eugeniæ.

Libellus de Fide brevior.

Libellus de Fide fusior.

III. DUBIA.

Origenis Homiliæ VII in Matthæum.

— Homilia I in Joannem.

Ejusdem de Maria Magdalena.

— de Epiphania Domini; in Latinum conversæ.

IV. DEPERDITA.

B Epistola ad Hieronymum, in qua hujus prima Apologia confutatur.

Epistolæ ad Aniciam Falconiam Probam.

Librorum aliquot e Latino in Græcum sermonem conversio.

§ 3. Editiones.

Iniqua plane auctoris optimi et scriptorum ejus, maxime ex quo arte typographica libri multiplicari et ornari consueverunt, fortuna fuit. Nam in communi illa, quæ versus finem sæculi XV obtinebat, librorum ecclesiastici potissimum argumenti imprimendorum æmulatione, in qua vix pauci fuerunt insigniorum auctorum, quibus non honos suus habitus esset, solus Rufinus tamen exorsus et absque munere mansit. Atque ut collectiones taceam, quarum una demum eaque et manca et supposititiis libris interpolata exeunte sæculo XVI facta noscitur, ne singulis libellis quidem vel hoc vel sequentibus sæculis opera aliqua impensa est. Ex quo autem a 1580 Laurentius de la Barre opuscula quædam Rufini protulit, uno amplius et dimidio sæculo cessatum fuit, donec celebris Hieronymi editor Dominicus Vallarsius novæ et integræ editioni manum admoveret, cujus tomus I Veronæ 1745 prodiit, alter vero etiam nunc, quantum quidem nobis compertum, desideratur*. Minus invidiæ versionibus ejus Latinis scriptorum Græcorum adhæsit, quæ et ab initio pene apud Occidentales Græci sermonis ignaros magni æstimatæ sunt, et recentiori ætate benevolentiores expertæ sunt Christianæ sapientiæ studiosos. Quid quod tanta in eum insolentia usa fuerit fortuna, ut *Historia ejus eremitarum* sub Hieronymi ipsius nomine vigesies et amplius intra sæculum impressa et in complura aliarum linguarum idioma translata sit. Quæ cum ita sint, in recensendis operum Rufini editionibus ita pergemus, ut primum quæ collectionibus comprehensa fuerint vel ex propriis ejus scriptis aut perperam ei tributis cum singulatin excusa, tum aliorum operibus permista habeantur, deinde Historiæ ecclesiasticæ itemque eremiticæ eorumque, quæ de Græco vertit, editiones referamus.

SÆC. XV.

1468. *Oxonii*, in-4° (in-8°). B. Hieronymi expositio in Symbolo apostolorum ad papam Laurentium. Impressa Oxoniæ et finita anno Domini MCCCCLXVIII 17 die Decembris. Liber decantatus propter origines rei typographicæ in Anglia, de quo pluribus Maitt. Ann. typ. t. I, pag. 279. Specimen litterarum sistit Ames typogr. Antiquities, p. 437. Middletonus quidem vitium typographicum subesse et omisso altero x, 1468 pro 1478, excusum nihil Caxtoni gloriæ, qui primus artem typographicam in Anglia exercuisse fertur, detrudere debere censuit. Vid. *The Substance of his Diss. on the Origin of Printing in England in Two Essays on the Or. of Print.*, ed. 2, Lond. 1776, in-8°. Sed licet assentientes haud paucos, attamen et adversarios reperit, inque his gravissimum Meermannum in Ep. ad Andr. Colté Ducarel. inserta Origg. typogr., indeque in *Suppl. to the Origin of Printing*, 1781, in-8°, p. 236 sqq.

1470. *Romæ*, ap. Swegnh. et Pannortz, f. Expositio in Symbolum cum priore volumine *Epistolarum Hieronymi*. Assignatur etiam huic anno a nonnullis veluti Caveo, Ittigio, et aliis editio Operum Rufini Romæ facta, sed huiusmodi editio merum figmentum est, a quo lectores sibi cavere debent. Auctor fuit Labbeus in *Novæ Bibl. ms. Suppl.*, p. 340, hanc editionem tanquam existentem in Bibl. Reg. Paris. laudans. Unde Maitt. Ann. t. I, p. 298, ex eoque plures deinceps bona fide descripserunt. At vero in Catalogo dictæ Bibl. nullum de ea vestigium reperias nec ab alio perito et curioso harum rerum indagatore usquam visa intelligitur. Facile autem conjeceris Labbeum editione præcedente *Symboli* cum epistolis Rufinianis inductum esse, ut editionem Operum Rufini statueret, quæ partem illorum licet minimam in fronte gereret; cuius quidem opinionis astipulatorem habes Fontaninum. Fortasse catalogus imperite confectus eum decepit.

1498. *Oxonii*, in-8°. B. Hieronymi Expositio in Symbolo apostolorum.

SÆC. XVI.

1516. *Venetis*, apud Lazarum Soardum, f. Rufinus de Benedictionibus patriarcharum, sub falso titulo Homiliæ XVII in Genesim cum *Origenis Opp. in Nov. Test.*, fol. CIII. Editor Constantius Hierotheus jam primum hoc Rufini opusculum, sed tanquam Origenis fetum et pessime tractatum produxit.

1519. *Basileæ*, ap. Froben., f. Symbolum fidei, cum Operibus Cypriani ab Erasmo editis, qui de eo ita in epistola ad Laur. Puccium card. scribit: «Symbolum fidei quod in evulgatis pariter ac descriptis voluminibus Cypriani titulum habet, inter Opera divi Hieronymi fertur Rufini nomine.» In notis vero post epistolam: «Stylus satis arguit hoc opus non esse Cypriani, et inter Opera Hieronymi fertur inscriptum Rufino. Nec abhorret phrasis a phrasi Rufini; et inter hujus Opera magnifice de Symbolo meminit Gennadius, quod adeo præclare dicit esse dissertum, ut cæteri ad hunc di-

A xisse videantur.» Recusum est deinde cum omnibus Erasmi editionibus veluti Romana ap. Paul. Manutium 1563, p. 381, in qua optime singulos articulos separatim ante expositionem dispositos et diverso characterè expressos Fontaninus laudat; item in Pamelianis, Oxoniensi et Baluziana denique.

1555. *Basileæ*, apud Henr. Petri, f. Rufini Aquilei. de Benedictionibus Judæ et reliquorum patriarcharum. in *Orthodoxographis Joh. Heroldi*, tom. II, p. 4423. Heroldus, ignorata Hierothei editione, vero auctori librum suum restituit ex codice ms., quem pluribus, quæ lectu non indigna videbantur et a Fontanino etiam allata sunt, ita describit: «Georgius Pistorius, vir clarissimus apud Ensisheym medicus excellens, atque de litteratura universali optime meritus, cum procul dubio non nisi vel ingenii summis laboribus aut aeris impensa insani, libellum hunc Rufini Bibliothecæ suæ, tanquam thesaurum parasset, qua est in litteras bonas atque erga amicos humanitate, domino Henrico Petri, jam sacrorum auctorum Bibliothecam edenti, etiam hunc libellum sponte obtulit; qui quidem Romanorum majusculis litteris, iis quidem (quibus) Pandectas Florentinorum scriptas vidimus, sine distinctione ulla, ante mille ac plus annos, scriptus erat, venerandæ antiquitatis gemma mehercle pretiosa. Hunc vero, ut solet, temporis injuria, incuriaque barbarorum misere laceravit, quippe cum de benedictione Judæ mystica tractatur sententia, tres plagellæ rescissæ ac perditæ desiderantur; quarta etsi supersit lacera, quo loco reponenda sit, vix potest divinari. Erat proinde membranula tam tenera, ut teneriorem me vidisse affirmare non auisim: quod quidem tanto plus damni attulit scripto. Equidem ipsum scriptorium atramentum acerbitate sua plures versus erosos ac transparentes reddiderat, ut ex stigmatibus tantum legi possent, nisi si e regione in facie alterius paginæ versus versui responderet, tunc utrinque major instabat labor. Accedebat et hoc quod vel pluvia irrorante, qua olim asservabatur, bibliothecam, vel dum huc atque illuc ad ostentationem veteris monumenti perfertur, in marginibus totus madefactus fuerit liber, atque membranula tenerrima, quasi glutino concreta, quod ferme singula folia, non nisi lacerarentur, disjungi aut aperiri possent. Sed et hoc tædii devorare volui, ut qualis qualis oblatus esset, a me describeretur liber; qui quidem finem suum non habet, pauca tamen deesse suspicor. Adhortor itaque studiosos omnes, ut quod huic deest scripto, quacunquē occasione in bibliothecis venari velint, ut tandem et integer theologicusque minus mancus offerri possit.»

1569. *Bas. ap. Henr. Petri*, f. Rufini Explicatio benedictionis Judæ et rel. Patriarch. in *Monum. Orthodox. Jo. Jac. Grynæi*, t. II, p. 1065, Heroldi opera, ipso tamen non nominato.

1570. *Lugduni ap. Guilielm. Rovillum sub scuto Veneto*, f. Rufini Aquileiensis presbyteri in LXXV. Davidis Psalmos Commentarius ex vetustissimo

exemplari bibliothecæ monasterii insulæ Barbatae juxta Lugdunum nunc primum in lucem editus; cum indice copiosissimo.

Editor est Antonius Alboneus (de Albone), archiepiscopus Lugdun. et primas Galliarum, qui in prolixa, qua Pio V pontifici librum nuncupavit, epistola (dat. Lugd. Id. Martii 1570), occasionem commentariis hisce potiundi hoc modo enarrat: Est in agro Lugdunensi insula quædam quam Barbæ appellant incolæ, docii vero Barbatam, medium alveum Araris findens, in qua pervetus ac sanctum monasterium exstructum fuit, et magna totius provinciæ veneratione celebratum; sed ita superiore bello ab hæreticis disturbatum atque dirutum, ut nihil in eo nisi loci cujusdam diviniore vestigia superesse videantur. Id cum ego multis jam superioribus annis auctoritate sedis apostolicæ (uti fit) gubernandum suscepissem, cum multa in eo offendi pietatis antiquæ monumenta, tum vero præcipue bibliothecam opulentam, quam cum studiose lustrassem, offendi Commentarios Rufini presbyteri Aquileiensis in septuaginta quinque Davidis psalmos notis et characteribus qui summam antiquitatem præ se ferrent descriptos, et membranarum propemodum exesis, ac ipsa vetustate et situ attritis commendatos; quos cum avide perlegissem, aliisque viris eruditissimis legendos tradidissem, censei non esse hunc thesaurum denuo defodiendum, sed luci, ac auræ exhibendum. Neque vero (pergit) ab edendo hoc opere se deterritum esse, eo quod ex amicis quidam observassent *plerisque ac infinitis prope locis ita cum Augustino in suis tractatibus in Psalmos consentire, ut eadem sæpe sint sententiæ, eadem verba atque adeo similes inter se periodi*. Id enim in hoc opere evenisse censet, quod D. Ambrosio in suis libris Exameron ac de Spiritu sancto contigit, ut quemadmodum hic integras in suum opus ex divo Basilio periodos transtulit, sic ex Rufino, veluti alibi ex Hieronymo et Cypriano, in suos ille Commentarios quamplurima derivavit. Ad hæc *ex ipsa styli facilitate ac æquabili dicendi genere elucescere putat Rufinum auctorem esse, simulque causa ipsi reperta est, cur studiosius a primis a Barbata insulis monachis hi commentarii asservati fuerint, scilicet, quod in eos fere duntaxat Psalmos ille scripserit, quos sine controversia Davidis esse docti fere omnes asseverarint*. Postremo Gelasii testimonium profert, qui nonnullas ab eo *Scripturas explicatas tradiderit*, quibus hosce septuaginta quinque Psalmos declaratos putat. Ac aliquandiu pro genuino sane Rufini fetu habiti sunt isti Commentarii; non omnes tamen fallere potuerunt. Primum, qui illis larvam detraxerit fuisse Joan. Lorinum Fontaninum notat, ejusque locum ex Commentariis in Psalmos Lugduni apud Joan. Cardon 1625 editis profert*. Animadvertit idem a nonnullis viris eximie doctis subinde pro vero citari Rufinum in Psalmos, veluti a Jac. Usserio in *Historia de Scripturis et sacris vernaculis*, p. 67, et Baluzio in Cyprianum. Cæterum in plures adeo Psalmos

* Hist. litt. Aquil., p. 401.

Auctorem huncce Commentarios perscripsisse, Alboneus persuasum sibi habuisse videtur, dum ad reliqua, sicubi exstant, eruenda et proferenda lectores nota in calce libri apposita excitat. *Rufini Aquil. in Psalmos LXXVI Commentarios nonnihil diversos ab editis ex indice Bibl. sancti Germani Paris. laudat Labbeus Nova Bibl. Mss. libr., part. 1, p. 23.*

1576. *Romæ, in æd. Pop. Rom., 1°. Rufini Expositio in Symbolum cum Operibus sancti Hieronymi a Mariano Victorio editis tomo IX, part. 108.*

1580. *Parisiis, ap. Mich. Sonnum, 1°. Rufini Aquileiensis presb. Opuscula quædam, partim antehac nunquam in lucem edita, partim nuper opo doctissimorum virorum emendata et castigata; cum indicibus, tum locorum sacræ Scripturæ explicatorum, tum rerum ac verborum, amplissimis.*

Insunt, 1° *de Benedictionibus Judæ ad Paulinum episc. Nolanum, lib. 1; 2° Paulini ad Rufinum epistola; 3° Rufini ad Paulinum Fr. epistola; 4° ejusdem in Benedictiones reliquorum undecim patriarcharum, sive Commentariorum in Genesios cap. 49, lib. 11; 5° Commentariorum in Oseam prophetam libri 11; 6° ejusdem Comment. in Joel prophetam; 7° ejusdem in Amos; 8° Comment. in Symbolum; 9° ejusdem Historiæ ecclesiasticæ lib. 11. Ex quibus n. 2, 3, 5, 6, 7, nunc primum ex codice ms. monasterii Montis Dei proferuntur. Editor Renatus Laurentius de la Barre jam Tertulliano et Arnobio circa idem tempus edito nobis cognitus in epistola nuncupatoria ad Joan. a Sancto Andrea Paris. Eccles. canonicum (d. Id. Jun. 1580) de Rufino ejusque scriptis exstantibus et deperditis quædam disputat, criticorum sui temporis studia, qui neglecta fere codicum mss. investigatione ad conjecturas omnia referrent, obiter perstringens. Scripsit Fontaninus lib. v, cap. 17, Commentarios in LXXV Psalmos, decennio ante ab Alboneo editos hoc anno apud eundem Michaellem Sonnum titulo immutato esse recusos et tomum II Operum Rufini constituere; de quo nobis haud liquet. Certe in priori volumine nulla adjectorum commentariorum est significatio. Sed exemplar quod manibus tenemus cum ipsa Albonei editione Commentar. anni 1570 compactum est.*

1745. *Veronæ...* F. Rufini Torani Aquileiensis presbyteri Opera quæ supersunt. Ad codices mss. denuo emendavit Dominicus Vallarsius presbyter Veronensis, t. I.

Exhibentur 1° *Liber de Benedictionibus patriarcharum cum notis editoris ad codicem ms. Bibl. Bononiensis recensitus; 2° Commentarius in Symbolum apostolorum ad Baluzianam editionem exactus; 3° Historia monachorum et itinera per Ægyptum, ex ed. Rosweydia repræsentata; 4° Duo Historiæ ecclesiasticæ libri cum mss. codicibus comparati; 5° Libri apologetici duo adversus Hieronymum, sub juncta Apologia ad Anastasium. Succedit his appendix dubia et spuria continens, in quibus 1° Commentarius in LXXV priores Psalmos, cujus auctorem Gal-*

lum nec facile alium esse a Vicentio presbytero Gallo (de quo Gennad. de SS. Eccl., cap. 80) Vallarsius contendit. 2° *In tres minores prophetas, Oseam, Joelem, Amos Commentarius Hispani* cujusdam scriptoris, fortasse Pauli Orosii, ut Vallarsius suspicatur. 3° *Vita sanctæ Eugenii virginis ac martyris ex Rosweydo et cum ejus notis.* 4° *Libellus de Fide* a card. Sirmondo olim e Vaticano et a Garnerio e Bellovacensi codice sub Rufini nomine prolatus. 5° *Rufini presbyteri provincie Palæstinæ liber de Fide* a Sirmondo olim vulgatus et nunc iterum recusus, additis ex mss. codicibus variantibus. Quibus omnibus prætermittitur Vita Rufini a Fontanino condita, nonnullisque in locis a Vallarsio correctâ et emendata. Hæc de hujus ed. tomo I et unico Joan. Domin. Mansius ad Fabricium*. Frustra mentionem deo vel titulum saltem in diariis eruditis et bibliothecarum illustrium catalogis perquisivimus. Mansius dicto loco excitat codicem ms. *duorum librorum Hist. eccles. Rufinianæ* vetustissimum et a nemine hætenus collatum, qui in Bibl. cathedralis Ecclesiæ Lucensis existat et Caroli Magni tempore scriptus censetur, de quo idem peculiarem alibi dissertationem perscripsit^b.

Cæterum Rufini libri apologetici contra Hieronymum in variis hujus editionibus recusi sunt, quibus singulatim ostendendis otium perdere nolumus. Gallice conversi exstant in *Recueil de pièces concernant la Vie de Rufin* (Paris., 1727, in-12), qui liber jam supra in Hieronymo nobis laudatus est.

I. *Eusebii Historia eccl. a Rufino conversa et duobus libris aucta.*

Hujus operis editionum indicem tanto majoris utilitatis fore confidimus, quanto minus jamjam ex usu illæ et frequenti lectione cognosci solent. Ex quo Musculi enim et Christophorsoni versiones invaluerunt, Rufinianæ versionis studium languescere visum et Valesianæ deinde celebritate omnis ejus usus pene cessavit. Tametsi vero Rufiniana non satis fidâ ubique et integra dici possit, singularia tamen ab Rufino inserta habet et ad crisis Græci textus Eusebii haud exigui momenti est.

SÆC. XV. 1474. *Sine loci et typographi indicio*, fo. Eusebii Historia ecclesiastica, per Rufinum e Græco in Latinum traducta. *Maittaire*, t. I, p. 332, et ex eo *Hamberger*, t. III, p. 43. Fontanino haud innotuit, qui sequentem principem putat^c.

1476. *Romæ, apud Joannem Philippum de Lignamine*, fo. Liber Historiæ ecclesiasticæ Eusebii Cæsariensis, quam beatus Rufinus presbyter de Græco in Latinum transtulit. Hæc inscriptio non in prima pagina, sed post Lignaminei ad Xystum pontificem nuncupatoriam epistolam legitur. In fine: *Millesimo cccclxxvi, die 15 Maii P. M. Sixti quarti, anno ejus quinto completum est hoc opus.* Nuncupavit Joannes

A Phiiippus, archiater pontificius, Xysto IV P. M., cujus in litteras et litteratos homines studium ac patrocinium in epistola præfixa mirifice extollit, atque post plurima, jussu illius typis impressa et eidem Xysto dicata ad Historiam se convertisse et ab hac Rufiniana auspiciatum esse dicit. In quibusdam exemplaribus hujus epistolæ loco alia plaue ad card. Guil. de Estoutavilla legitur, unde hanc editionem distractis statim exemplaribus recusam censuit, duasque adeo ejusdem typographi proposuit Fontaninus. Audiffredus contra non negat consilium forte recuendæ editionis Lignamineo fuisse, sed ultra primum voluminis quinternionem typographum non processisse, idque institutum rursus abjectum esse contendit. Cæterum secunda editio, sive tota excusa, sive incepta tantum fuerit, admodum rara et elegans est, litteris tamen paulo crassioribus et syllabis pro sæculi more sæpe contractis, de eaque nec non aliis a Joan. Phil. excusis libris pluribus Fontaninus l. I., et nuper P. Franc. Xaver. Laire, in *Specim. p. 232, 233, et Audiffredi*, p. 212 sq.

1479. *Mantua, apud Joan. Schallum Herosfeldensem*, fo. Eusebii Historia eccl., etc. Joan. Schallus Germanus, arte pariter ac Lignamineus medicus, utrumque et curam et typos novæ editioni accommodavit, Romana editione ignorata. Fontaninus æque elegantem esse dicit ac Romanam. Inscripta est Friderico Gonzaga, Mantuæ marchioni. Epigramma in fine operis adjectum quinque distichis constans vide apud Fontaninum.

1497. *Parisiis, apud Petrum Lovet*, in-4°. Eusebii Hist. eccl., etc.

SÆC. XVI. 1514. *Argentina*,... in-fol. min. Eadem cum Bedæ Historia eccl. gentis Anglorum. Rarissima putatur, emendata non item; quippe quam depravatissimam et mendosissimam Joan. Gravius apud Fontaninum excitatus dicit^d.

Intra an. 1514 et sequentem, ed. *Parisiis, sine anni et typogr. nota*, in-8°. Eusebii Hist. eccl., Rufino interprete. Accuravit et ad codices mss. et varias edd. denuo recognovit Gaufridus Boussardus, theol. Paris. Nuncupavit Stephano Poucherio senatus Galliarum præsidi et Parisiens. postea antistiti.

1523. *Lugduni, apud Benedictum Bonnygn*, in-8°. Eadem ex editione Boassardi.

D *Basileæ, apud Joan. Froben*, fo. Historiæ ecclesiasticæ Eusebii Pamphili Cæsariensis libri IX, Rufino interprete. Rufini presbyteri Aquileiensis libri duo recogniti ad antiqua exemplaria Latina per beatum Rhenanum, in Auctoribus Historiæ eccl. primum locum occupant.

1525. *Parisiis, apud Franc. Regnault*, in 8°. Eadem ex Boussardi editione.

1528. *Basileæ, ap. Joan. Froben*, fo. Eusebii Hist. eccl. libri IX, Rufino interprete, etc.; repetitio Rhenanianæ, cujus tamen præfationes sunt rejectæ.

* Bibl. M. et Inf. Lat. t. VI, p. 132 sq.

^b In Opusculis P. Calogiera, tom. XV, § 15.

^c Hist. Aquil. litt. lib. v, cap. 15, p. 356 sqq.

^d Lib. v, cap. 11, n. 9.

1533. *Lugduni, apud Bened. Bonnyn*, in-8°. Eadem A
ex editione Boussardi.

1539. *Basileæ, ap. Joan. Froben*, f°. Eadem cum
iisdem historicis Rhen. aliquot libellis auctorioribus.

1541. *Parisiis per Galeotum a Prato*, f°. Eadem
cum iisdem ex recognitione Rhenani impressis.

1542. *Basileæ, apud Henric Petri*, f°. Eadem in
tomo III Operum Eusebii Latine editorum.

1544. *Basil. ap. Froben*, f°. Eadem ex ed. B. Rhenani
inter auctores Hist. eccl.

1548. *Antuerpiæ, ap. Joan. Steelsius*, in-8°. Eadem
cum iisdem auctoribus Hist. eccl. tomis II recensis.

1549. *Basil. ap. Froben*, f°. Rufini Historiæ eccl.
libri II, cum auctoribus Histor. eccles., ex interpret.
Wolfg. Musculi. Similiter in repetitis an. 1554 B
et 1557, nec non ed. Henricpetrina, Bas. 1611.

1570. *Basileæ, ap. Henric Petri*, f°. Eadem cum
brevibus scholiis Joan. Jac. Grynæi, in tomo II eorumdem
Eusebii Operum, ubi tamen liber x est ex versione Joan.
Christophorsoni, liber vero xi ex Rufino.

1571. *Parisiis, ap. Nic. Chesnan*, f°. Rufini libri
duo Historiæ eccl., quibus Eusebium supplet, cum
Eusebii Hist. eccl. ex versione Christophorsoni et
Schol. Joan. Curterii.

1580. *Parisiis, ap. Mich. Sonn*, f°. Rufini Hist.
eccl. libri II, cum ejus Opusculis a Ren. Laur. de la
Barre editis.

SÆC. XVIII. 1740-41. *Romæ, typis Antonii de Rubis*,
in-4°. Tomi II ecclesiasticæ Historiæ Eusebii C
Pamphili libri novem, Rufino Aquileiensi interprete,
ac duo ipsius Rufini libri: opus in duas partes
distributum, quarum altera Eusebii, altera Rufini libros
continet, ad Vaticanos mss. Codices exactos notisque
illustratos labore ac studio F. Petri Thomæ Cacciaro
a Bononia Carmelitæ rel. Accedit postremæ parti
ejusdem historica dissertatio de vita; fide ac
Eusebiana ipsa Rufini translatione et cum iudice
loquetissimo.

Per centum et sexaginta sex annos Rufiniana
Eusebii translatio prelo non tradita erat. Hæc vero tam
commendati veteribus operis fortuna iniquior Cacciaro
visa est, quam tolerari diutius ab homine ecclesiasticæ
historiæ studioso fas esset. Bene autem intellexit non
satis esse typis iterum describendum D
textum Rhenanianum tradere, sed emaculandum et
expoliendum ab innumeris, quas facile in pristina
specie detegeres, sordibus sibi sumpsit, atque ita
restitutum demum Valesianæ versionis opponere ausus
est, si junior ejus ac nitidior forma detrahere ali-
quid amatorum illi posset. Non opus est ut multis
declarem quam dextre ipsi hoc propositum cesserit,
cum ætatis superque viri doctrina et solertia ex
Leonis Operum editione constet, cui hoc labore
quodammodo prælusisse videri queat. Textum igitur
ad quinque insignes codices mss. Vaticanos collatum
exhibuit, his legibus sibi scriptis, ut nihil de
superiorum editorum lectione immutaret, nisi duo sal-

tem codices suffragarentur, etiamsi in loca incidere,
de quorum corruptione vix dubitari posset. Aspersit
etiam notas, sed quas juvenibus studiosis tantum,
non viris doctis scripsisse videri vult; in quibus
partim historica breviter et quæ geographiam
attinent vel loca sanctorum et Patrum notantur.
Ultimo loco denique et quidem in dictæ dissertationis
de Rufini vita et fide, quæ cum libris ab ipso
Rufino ad supplendum Eusebium scriptis secundum
volumen constituit, parte tertia, de versione
Rufiniana, videlicet 1° de ejus apud majores
auctoritate, usu et pretio; 2° de Musculana et
Christophorsoniana Eusebii versionibus; 3° de
Valesii translatione; 4° de Rufinianæ versionis
laudibus ex ipso Valesio disserit, ac 5° utriusque
Rufini et Valesii versiones ad Græcum textum
invicem examinat, illamque huic superiore censet.
Quo novo tamen iudicio Valesium non protinus
contemnit et flocci facit; sed deteriorem ejus
conditionem a codicibus imprimis Græcis
Eusebii ducit, quos ad unum omnes pro
interpolatis et corruptis habet, Rufinum contra,
Eusebii temporibus tam propinquum, verisimile
putat ex limpidioribus fontibus hausisse. Deinde
vero in potioribus ipsius Rufini vestigia
pressisse ab eoque subsidia petiisse juniores
interpretes, addit atque exempla, utrumque
argumentum roborantia, quinto potissimum
paragrapho subministrat.

Codices Cacciaro. Omnes Vaticani. Primus, n. 1978,
pergamenus, in-4°, circa sæculum XIII scriptus,
constabat fol. 174, solamque Rufini versionem
continebat cum decimo et undecimo libro ab eodem
scripto. Textus in columnas divisus. In margine
variarum aspersæ erant annotationes.

Secundus, n. 5989, quaternis, scriptus a. 1448, et
absolutus die 13 Decembris in Verona, libros tantum
a Rufino conversos complectebatur. Singulis
capitibus tituli præfixi et marginibus notæ
appictæ erant, iis quas Rhenaniana exhibet non
dissimiles. Atqui hunc potissimum se secutum
testatur, quod accuratissime scriptus esset.

Tertius, n. 564, formæ majoris, pergamenus et
in duabus columnis scriptus, constabat fol. 77.
Sæculi videbatur XI, et optimas lectiones dedit.
Fuit olim reginæ Sueciæ.

Quartus, n. 563, pergamenus, constabat fol. 72,
ad sæc. XII. Cacciaro refert. Litteræ initiales
vario ornato gaudebant. Complectitur præterea
Recognitiones Clementis a Rufino versas hac
epigrapha: *Rufini Aquileiensis episcopi (sic) in
historiam Clementis quæ dicitur Itinerarium Petri
seu Clementis recognitionum.*

Quintus, n. 385, recenti sed perpulchro
characterem scriptus, et iniatis figuris operose
distinctus, unde ex perantiquo insigniori
quopiam exemplari sumpsum suspicatur editor,
constabat fol. 204, asservaturque in ea
Vaticanæ Bibl. parte quam Urbinatem
dicunt.

II. *Rufini Historia eremitica, seu de Vitis Patrum liber.* A itinera et res a se visas ipsi ut stylo romano decoraret, narraverit, quem fuisse vult Petronium Bononiensem, qui Gennadius scribit^d sua ætate vitas Patrum assignatas. Tantum autem abest ut ex Græco interpretatum vitas Rufinus putet, ut ejus potius operam Græce postea versam et Palladii Historiæ ob rerum cognationem inmixtam esse, ita ut ex utroque auctore unum corpus fieret, non improbabilius credat. Causam porro ob quam Hieronymi nomen libro præligi consueverit, minime a vero profecto abludentem Fontanus docet, Vitas Patrum aliquas ab Hieronymo conscriptas, cum hisce Rufinianis, nullum nomen præferentibus, ob argumenti similitudinem compactas effecisse dicens, ut omnia ad Hieronymum tanquam unicum auctorem referrentur. Atque jam opportunum erit ut lectorem moneamus. Vitas Patrum a Rufino scriptas nunquam seorsim esse vulgatas, sed in codicibus mss. omnibus æque ac impressis libris a prima ad novissimam usque editionem cum aliis diversorum auctorum esse conjunctas, iis scilicet quæ apud Rosweydam septem prioribus libris comprehenduntur, in editionibus antecedentibus autem varie pro cuiusque concinnatoris captu dispersæ sunt aut coagmentatæ Rosweydu viginti enumerat Vitarum harum editiones, quas tamen ad tria commode genera revocari posse putat hoc modo, ut primam familiam ducat editio sine loco, anno et typographi nomine excusa, quam ipse reliquis omnibus vetustate anteponit, nosque suo deinde loco ad ductum ejus cognoscendum dabimus; alteram exordiatum editio Norimbergensis anni 1478, tertiam denique Coloniensis anni 1548 constituat. Quam viri diligentissimi descriptionem equidem hactenus valere putaverim, si non cunctis quæ usquequaque existant, sed viginti tantum ab isto enumeratis editionibus Latinis regulam hancce scriptam velit. Sunt enim apud nos editiones duæ, altera plane innominata, altera anni nota carens, quæ et inter se diversæ et a prima, quam facit Rosweydu, ambæ differunt. Nec dubito quin aliquanto plures reperiri possint, quæ inter se comparatæ omnino nullam inter antiquissimas editiones intercedere cognationem evincant.

Patres vel sanctos quorum vitæ Rufini hoc libello enarrantur, in Nitriæ eremo aliquando floruisse discimus, atque ut certius, qualem volumus librum, constet, nomina singulorum et ordinem in recentissimis editionibus obvium apposuisse plurimum jurebit.

Præmittitur prologus incipiens a verbis *Benedictus Deus, desinens: Et perfectæ sapientiæ palmam vel patientiæ requirant.* Capitula libri sunt 33. 1. *De S. Joanne*; 2. *de Hor.*; 3. *de Ammone*; 4. *de Beno*; 5. *de Oxyryncho civitate*; 6. *de Theone*; 7. *de Apollonio*; 8. *de Ammone*; 9. *de Coprete presb. et Paternatio*; 10. *de Syro abbate, Isaia, Paulo et Anuph.*; 11. *de Heleno*; 12. *de Elia*; 13. *de Pithyrione*; 14. *de Patre Eulogio*, 15. *de Apellen presb. et Joanne*, 16. *de Paphnutio*; 17. *de Monasterio abbatis Isidori*; 18. *de Serapione presb.*; 19. *de Apollonio monacho et presb.*; 20. *de Dioscoro presb.*; 21. *de Monachis in Nitria commorantibus*; 22. *de loco qui dicitur Cella*; 23. *de Ammonio*; 24. *de Didymo*; 25. *de Cronio*; 26. *de Origene*; 27. *de Enagrio*; 28, 29. *de duobus Macariis, Ægyptio et Alex.*; 30. *de Ammone primo Nitriæ monacho*; 31. *de Paulo Simplice*; 32. *de Piammone presb.*; 33. *de Joanne.* Epilogus tandem *De periculis itineris ad eremos.*

Hoc ergo opusculum, quo ab omni inde ævo nihil pene frequentius lectitatum ac descriptum, et recenti memoria impressum est, temporibus proxime Rufinum attingentibus lectores dubios de auctore suo habuit, successuque temporis tanta opinionum hac de re seges succrevit, ut Rosweydu decem vel undecim enumerare posset, quibus passim ascriptus fuerit, nomina, ac verus illius auctor non nisi recentiorum studio agnitus sit et postliminio restitutus. Quod primum a Jac. Fabro Stapulensi^a factum Rosweydu deprehendit. Nititur hoc maxime Hieronymi testimonio in epist. 43 ad Ctesiphontem, quo ipso diu nimis ad eripiendum, quod Rufino debebatur, usi fuerant, ut scilicet Evagrius tribuerent; deinde ipsius etiam Rufini in Historia eccl., lib. XI, cap. 4 inveniuntis se ejusmodi libro scribendo post absolutam historiæ seriem operam daturum. Quibus positis, multis et variis præterea argumentis ex ipso plerisque libro petitis idem astruxerunt Rosweydu^b et Fontanus^c in hoc tamen inter se discrepantes, quod ille Rufinum pro interprete tantum eorum quæ Heraclides forte aut Palladius græce scripsissent, habeat, idque ex parte causam putet cur tam facile ignorari Rufini opera poterit, alteram eam ratus, quod propter Origenistas nonnullos inmixtos non ansus sit proprio nomine setum suum protrudere et venditare; Fontanus contra expedita argumentatione tueatur, Rufinum ipsum scriptorem fuisse, sed nomine alterius qui in Ægypto versatus

Cæterum in ipso singularum editionum recensu morem hactenus a nobis semper conservatum, ut innominatas editiones post reliquas sæculi XV demum commemoraremus, semel hoc loco deserere ac reliquis eas præmittere placuit, tum quoniam vix dubium esse possit quin singulæ anni 1478 vetustate superent, tum ne a secunda, quam Rosweydu facit, editionum classe initium faceremus. Deinde Rufinus solus nobis curæ est, cujus quidem liber in Collectione vitarum semper eminuit et antiquitus unice intelligebatur, dum Vitas Patrum veteres citarent, quapropter multa, quæ in universum editionibus, imprimis principibus quas putat, accuratius noscendis, admirabili diligentia describendo et inter se con-

^a In præfatione ad Paradisum Heraclidis.

^b Proleg. 4, § 10, p. 25.

^c Cap. 12, p. 360 sqq.

^d De Vir. ill., cap. 41.

ferendo Rosweyduſ explanavit, hic omiſſa vides, A quæ bibliographis haudquaquam poſthabenda ſunt.

SÆC. XV.

I. *Sine loco et anno, f. Deest inſcriptio. Typis plane rudibus et qui certe in ipſa typographiæ infantia impreſſam eam arguant, exſcriptam Rosweyduſ tradit. Initium libri ſic habet: Incipit præſatio Hieronymi præſbyteri in primum librum de Vita ſanctorum Patrum. Deinde: Benedictus Deus, etc. Deſinit totus liber in Marino monacho. Conſtat omnino quinque libris, quorum primus Rufini noſtri poſt prologum Benedictus Deus, etc., a Vita ſancti Johannis abbatis incipit. Finit in ſeptem periculis itineris. Atque hæc eſt princeps omnium ex Rosweydi ſententia editionum, quam niſi ante annum 1471 excuſam putat. Poſterius ex Dionyſio Carthus. de quatuor novisſimis probat, qui articulo 52 hitoriam Macarii de cranio ſacerdotis gentilis iuvento narrat, eamque citat ex lib. iv Vitarum Patrum, quæ in hæc prima editione libro iv habetur. Obiit autem Dionyſius, Trithemlo teſte, eo ipſo anno. Alterum ex ms. monaſterii Cortracenſis conjicit, quod, cum verbotenus cum hæc editione conveniat, ita ut deſcriptum ex eadem putet, completum ſubſcriptione ſignificatur anno 1469, mense Novembri. Hæc ergo editio eadem forma et ordine tertio fuit typis ſubmiſſa, nulla, ut Rosweyduſ animadvertit, plane acceſſione aut immutatione, niſi quod ſummaria capitum poſteriores duæ adjecerint et interſeverint, quæ in prima omnino deſiderantur. Fontaninus huic primæ Rosweydi ante-poſuit *Ulmensem apud Joan. Zainer*, de qua nos pluribus.*

II. *Sine loco et anno, f. Deest inſcriptio. Initium: Incipit prologus. Præſto nobis eſt talis editio, qualem hic innuit Rosweyduſ, cujus initium: Incipit prologus in Vitas Patrum. Videtur ſummæ antiquitatis, caractere Gothico admodum rudi, diffluente et inæquali, paginis ſectis, ſine plagarum ac foliorum ſignis et numeris impreſſa. Similiter omnes litteræ initiales majores et minores deſunt. Prologum ſequitur tabula in librum primum, cujuſmodi etiam ſingulis reliquorum quatuor librorum præmittitur. In fine, qui in paginæ averſæ columnam alteram dimidiam incidit: *Explicit liber quintus de Vitis ſanctorum Patrum. Deo gratias.* Hæc ultima verba litteris Gothicis majuſculis. Differt tamen a prima, qualem Rosweyduſ deſcripſit, in eo quod Vita Marini, quam in illa poſt finitum textum libri v ſequi notavit, tanquam ipſius hujus libri pars, nempe caput 94 in præſenti editione compareat atque inſuper caput 95 accedat, Vitam Euphroſinæ habens, quod incipit: *Fuit vir quidam Pafuntius nomine, etc.; deſinit verbis: Glorificantes Deum Patrem et Filium ejus Jeſum Chriſtum una cum ſancto Spiritu in ſempiterna sæcula. Amen.* Manus ignota ad calcem voluminis aſcripſit: *Excusum comperi ex collatione cum antiquiſſima editione anni 1462, circa idem tempus.**

III. *Sine anno et loco, f. Absque inſcriptione incipit: Prologus infructuoſum.*

*Sine loco et anno, f. Inſcriptio abeſt. Primo loco exhibentur Vitæ Patrum quæ Rufino Aquileienſi tribuuntur, deinde ſub titulo: Exhortationes ſanctorum Patrum et perfectiones monachorum, quas de Græco tranſtulit Hieronymus, Vitæ eremitarum a Græco anonymo ſcriptæ interpretibus Pelagio diacono, Joanne ſubdiacono et Paſchasio diacono apud Rosweyduſ libris v, vi et vii comprehenſæ. In extrema vero parte admodum a Rosweydi textu differunt. A Paſchasio præſatione volumen exorditur, cui litteris majuſculis ſuſcriptum: *Prephatio operis.* Ante prologum autem inſcriptio legitur: *Divi Hieronymi libellus de Vitis Patrum editus feliciter incipit, proximumque deinceps caput inſcriptum eſt de ſancto Johanne Baptiſta.* Impreſſus eſt caractere minuto Gothico eleganti, qualem alibi non vidimus. Ad calcem noſtri exemplaris manus ignota aſcripſit: *Opus hoc Neapoli a magiſtro Matthia Moravo circa an. 1470, impreſſum maxime probabile videri. Certe Italica eſt, nam familiam Germanicarum editionum haud duxit.**

*Ulmæ, ap. Joan. Zainer, ſine anno, in-fol. Deest inſcriptio. Impreſſum eſt paginis latis, caractere Gothico admodum luculento in charta nitidiſſima. Exordium fit in averſa primi folii pagina a regiſtro duabus columnis impreſſo, per ſequentia novem folia integra, excepta ultimi folii columna quarta, quæ vacua eſt, continuato. Textus complet folia 375. Conſtat duabus partibus ſeu libris, quarum prima a Rufinianis Vitis incipiens, quas eodem plane ordine quo ſupra enumeratæ ſunt, exhibet, Hieronymianas ſancti Hilarionis, etc., itemque ſeminarum, quas ille contexit; denique multas alias e diverſis auctoribus ſubjungit. Inſcripta eſt: *Incipit prologus ſancti Hieronymi cardinalis. præſbyteri. in libros vitaspatrum ſanctorum. Egiptiorum. etiam eorumque in Scithia Thebaida. atque Meſopotamia morati ſunt: non ſolum quos oculis vidit. maximoque labore inſpexit: verum et quamplura a fide dignis relata inſcripſit notabili diligencia. Denique aliorum etiam autenticorum libellos. fideliter e greco in latinum tranſtulit: et ab aliis translata pro ſui perfectione huic operi inſeruit.* Subſcriptio ſonat: *Finit vita beati patris Eſſrem. et per conſequens liber primus vitaspatrum.* Altera pars exordium ducit (p. 215) a libro qui apud Rosweyduſ tertius eſt et ab eo Rufino ſimul aſcribitur, cujus Prologus: *Vere mundum quis dubitet meritis ſtare ſanctorum, qui hoc loco toti ſecundæ parti præſigitur. Textus inſcriptio eſt: Incipiunt adhortationes ſanctorum Patrum perfectionesque monachorum; ceterique ſubſequentes libelli, quos de Græco in Latinum tranſtulit ſanctus Hieronymus cardinalis præſbiter. Finitur in epistoſa ſancti Macharii ad monachos, verbis: Preſtet nobis itaque dominus ut inveniat in nobis talem manſionem. qui vivit et regnat deus in ſæcula ſæculorum. Amen.* Extrema denique ſubſcriptio: *Liber**

Vitaspatrum sancti Hieronymi cardinalis presbyteri A secundum alphabeti ordinem bene registratus impressus per Iohannem Zainer in oppido Ulm finiunt feliciter. Memorant de Bure Bibl. instr. t. 1, p. . . ; Seemiller, Biblioth. Ingolstd. Incunab. typogr., fasc. 1, p. 128, n. 30. Adde Helmschrot, t. II, 72. Servat etiam Bibl. Reg. Acad. Ex allatis autem constabit quantum inter hanc et reliquas editiones discrimen intercedat.

1478. *Norimbergæ per Anton. Koburger. Nonas Mai.*, f. Inscriptio deest. Charactere Gothico majiori paginis sectis impressum. Incipit a præfatione, quam ad ed. 1483 notabimus, quæ editionem innominatam et Ulmensem tangere videtur. Cf. etiam Seemiller Incun. Typ. Ingolst. Bibl., fasc. 2, p. 25, n. 9. Accuratus descripsit Rosweydu imprimisquæ ea quæ de dispositione totius voluminis per litteras alphabeti editor docet, distincte enucleavit. Ex his autem quæ proleg. 19 de contentis hujus editionis annotavit, intelleximus ex Ulmensi æque ac Rosweydfi principe esse constatam. Rufui liber ut in superioribus ab initio exhibetur.

1483. *Norimb. per Ant. Koburger, f. S. Hieronymi cardinalis presbyteri Vitæ Patrum.* In fine: Anno Christi Nativitatis millesimo quadringentesimo octuagesimo tertio, Nonas vero April., ob beatorum Patrum profectum vitam eremiticam diligentium gesta, quorum (haud immerito) memoriter sunt commendanda. Opus (Vitas Patrum appellatum) insigne a quamplurimis excerptum codicibus per sacrarum Scripturarum viros admodum peritissimos. In oppido Nürinbergen per C Antonium Koburger oppidi præfati incolam, quam compte impressum, fuit feliciter. Character est medius inter Gothicum et rotundum et ad hunc prope accedens. Impressum est paginis sectis. Sequitur post subscriptionem index rerum, quem præcedit præfatiuncula supra in antecessum jam laudata, quæ novam atque a superioribus editionibus, quas confusas vocat, recedentem partitionis rationem explicat. « In quatuor, inquit editor anonymus, distinxit partes divisas differentesque: in cujus prima collegi historialia; in parte secunda libellos et doctrinalia; in parte tertia de regulari observantia; et finali parte de laude et virtutum efficacia. Ita sane, ut pars prima per historias, secunda per libellos et paragraphos, pars tertia per rubricas, et quarta per rubricarum capitula distinguatur, » etc. Cf. etiam Repetitio ed. Koburgerianæ 1478; *Pray*, Index lib. rar., Bibl. Bud., p. 1, p. 506.

Venetis, per Octavianum Scotum Modotiensem, in-4°. B. Hieronymi Vitæ Patrum. Rosweydu. In Cat. Bibl. S. Angeli ad Nidum Neapoli (1750, in-fol.) p. 152 occurrit, absque typographi indicio. Commemoratur etiam talem fere editionem Vitarum, quæ dimidia folii ultimi parte truncata erat, cl. Helmschrot, p. II, p. 105 sq., quam eandem cum hac esse nullus dubito, sed lectorem curiosum ad eundem missum facio.

Sine loco et typographi nomine, f. Vitaspatrum. Rosweydu laudat, et Germanicam sibi videri addit.

1485. *Norimbergæ, ap. Anthon. Koburger, f. Eadem.* Weislinger, Catal. Bibl. Ord. S. Joan. Hieros. Argentorati, p. 110. Aliam ejusdem anni et formæ, sed loco et typographi nomine destitutam Rosweydu octavo loco commemorat. Alteruter erraverit, an uterque vera tradiderit, videant alii.

1500. *Venetis, apud Bonet. Locatellum, in-4°.* Vitaspatrum. Hæc in titulo litteris majusculis inter Gothicos et rotundos mediis, quibus, minoribus tamen, totum volumen exscriptum est. In fine: *Beatissimi Hieronymi card. presb. sancte rom. eccl. cath. doctoris præcipui Libris qui vitaspatrum inscribuntur; diligenter examinatis: vigilantique studio emendatis: atque per punctas et comas distinctis: finem imposuit Venetiis Bonetus Locatellus presbyter. Iussu impensisque viri domini Nicholai ex Franchfordia oriundi. Anno ab incarnatione domini nostri Iesu christi. Millesimo quingentesimo. Octavo Idus aprilis.* Incipit ab iis quæ sequuntur subscriptionem editionis 1483, pariterque ac illa paginis sectis impressum est. Utraque admodum luculenta.

SÆC. XVI.

1502. *Lugduni, per Nicolaum Wolff de Lutred, et venundantur a Jacobo Huguetano, in-4°.* B. Hieronymi Vitæ SS. Patrum. Titulus sistit insigne bibliographi, ligno quidem impressum, sed quod aeris pene æræ et nitorem refert cum inscriptione: *La marque de Jacques Huguetan libraire en :.* Hoc supra: *Vitaspatrum.* Circum latera ejusdem versiculi:

Si virtus animi rebus præstare caducis
Credi ar, excultis nil dignum duxero libris.
Ecce parare tibi posthac, studiosa juvenus,
Ære potes modico quos multo impressimas auro.

Infra legitur: *Venundatur lugduni ab jacobo huguetano eiusdem civitatis bibliopola et vive in vico mercuriali ad angiportum qui in Ararin ducit. Et parisiis in vico sancti iacobi sub diva virgine prope sanctum benedictum.* In fine subscriptio, quæ in superioribus, additis: *Impressum Lugduni amœnissima urbe, per magistrum Nicolaum Wolff de Lutred mcccccc mensis Aprilis die vero xxviii.* Expressa est Koburgeriana, character Gothico minuto, paginis sectis. Laudatam præterquam a Rosweydo nusquam invenimus. Præmittitur epistola dedicatoria Hugonis Dissuti in utroque jure doctoris Cabilonensis canonici, qua Joanni de Poppeto, J. U. D. Cabilonensique episcopo ac abbatialis monasterii S. Petri prope muros Cabilonenses commendatario administratorique perpetuo, operæ suæ pretium exponit, nihil sani, nihil prorsus a mendis tutum superioribus editionibus tribuens, ut sibi soli omnem emaculationem debere intelligant.

1507. *Lugduni, per Jannot de Campis, in-4°.* Eadem, cum eadem Jo. Dissuti præfatione. Rosw. in Cat. Musei Britt. ejusdem anni et formæ editio sine loco prostat.

1508. *Venetis, per Bonnetum, in-4°.* Eadem. Un decima apud Rosweydu.

1509. *Lugduni, per Steph. Balann, in-4°.* Eadem.

1512. *Lugduni, per Jacobum Sachon, in-4°.* S. A Hieronymi in Vitas Patrum celebre opus. Rosw.

Venetis, apud Nicolaum de Francofurdia, in-4°. Idem opus. Rosw.

1515. *Lugduni, per Jac. Myt, in-4°.* S. Hieronymi in Vitas Patrum percelebre opus, oculos mortalibus cælumque aperiens.

Scandere celsa volens supremi sidera cœli
Me planum lecto quisquis habebit iter,
Hic cernet magno cælum subisse labore
Antiquos; levior ad datur astra via.

Venundantur Lugduni abs Jacobo Huguetan in vico Mercuriali ad angiportum qui in Ararin ducit. In Æne: *Beatissimi Hieronymi cardinalis presbyteri, sancte Romane ecclesie Catholice doctoris præcipui Libris, qui Vitaspatrum inscribuntur, diligenter examinatis vigilantique studio emendatis atque per puncta et commata distributis nuper finis imponitur. Impressis Lugduni per honestum Jacobum Myt. 1515, die vero xvii, mense Augusti. Pray ind. libr. rar. Bibl. Bud. t. I, p. 507.*

1520. *Lugduni, per Jacobum Mareschal, in-4°.* Idem opus. Rosw.

1536. *Lugduni S. Hieronymus de Vitis Patrum. Cat. Bibl. Barber.*

1537. *Lugduni, per Anton. Vincentium, in-4°.* Idem. Rosw.

1547. *Coloniz, per Gasparem Gennepaum, f°.* Prototypon veteris Ecclesie, continens vitas, gesta, dictaque sanctorum Dei amicorum utriusque sexus, auctore seu rhapsodo sancto Hieronymo partim, partim aliis atque aliis.

Adornavit hanc editionem frater Theodoricus Loher a Stratis Carthusie aulæ Mariæ in Bruxia prior ac provincialis visitator, eamque dedicavit principi Othoni S. R. E. card. episcopo Augustano, quem in epistola sua dedicatoria (d. Ratisponæ an. 1546) de opera in hunc librum impensa edocet *se antiquis iisque fide dignis mss. exemplaribus octo aut decem simul collatis textum recognovisse et restituisse, deinde in ordinem certum, juxta seriem et rationem temporum, quo quisque Patrum huic illuxerit mundo, digressisse.* Constat hæc editio quinque libris ut prima, sed ordine multum immutato et quibusdam ex secunda editione et aliunde (Ulmensi puta, quam ignoravit Rosweyodus) additis. Rufini liber non continuo tractu, sed dilaceratus exhibetur, nempe ex tribus, quibus liber primus constat, partibus, prima de sanctis viris et secunda de sanctis mulieribus permista et conflata est e Rufino. Reliqua vide apud Rosweyodum.

1548. *Ibidem, apud eundem typogr., f°.* Vitæ sanctorum Patrum veteris catholice atque apostolice Ecclesie dicta gestaque insignia et admiranda excellentium aliquot Dei amicorum utriusque sexus complectentes, auctore D. Hieronymo partim, partimque aliis atque aliis, quos versa pagella nosse poteris. Acepta et approbata ab Ecclesia catholica ante annos plus mille quinquaginta.

Ab eodem editore proficiscitur, qui novam tamen

epistolam dedicatorem (d. Augustæ xii Kal. Febr. 1548) ad Henricum abbatem cœnobii ord. D. Bened. in Wiblinghen Constantiensis diœcesis præmisit, in qua a plus mille erroribus ad vetustissima pariter ac diversa exemplaria Vitas Patrum repurgasse se affirmat. Quod utrum de iterata hæc opera ejus, an de cura universa intelligendum, novane editio sit, an titulus tantum prioris mutatus, nescire se Rosweyodus fatetur. Ordo idem est ac in superiore, et Rufiniani operis eadem plane ratio, omninoque nihil differre Fontaninus scribit.

1596. *Compluti, apud Joan. Gratianum, in-4°.* Vitæ sanctorum Patrum. Rosweyodus.

SÆC. xvii.

1615. *Antuerpiæ, ex off. Plant., f°.* Vitæ Patrum de vita et verbis seniorum, sive Historiæ eremiticæ libri x auctoribus suis et nitore pristino restituti ac notationibus illustrati opera et studio Heriberti Rosweydi Ultrajectini e soc. Jesu theologi.

Totius hujus operis ratio ad nos haud pertinet. Sufficit indicasse quænam Rufini partes in eo sint. Vitæ scilicet Patrum eremitarum librum secundum hujus collectionis constituunt. Editor autem non veritus est totum etiam tertium librum *Verba Seniorum* inscriptum et in sectiones 220 divisum, cujus prologus *ferè mundum quis dubitet meritis stare sanctorum*, Rufino deferre. Cujus judicii sui causam tam universam styli similitudinem, quam singulorum in utriusque libri prologo locorum convenientiam præterdit, quæ posterior tamen vix admittenda erit, sed diversum potius auctorem Rufini imitatore prode videtur. In prolegomenis, ut supra jam indicavimus, fusius de fat's omnium horum scriptorum de Vitis Patrum et Rufini libris disputat. Singulis libris notas haud vulgaris eruditionis plurimumque criticas adjecit.

1617. *Lugduni in-f°.* Vitæ Patrum; studio Heriberti Rosweydi. Repetitio Antuerpianæ.

1628. *Antwerpiæ, ex off. Plant., f°.* Vitæ Patrum; studio Herib. Rosweydi, editio secunda varie aucta et illustrata.

Rufini liber primus a p. 445-491 extenditur; secundus, qui ibi tertius est, a p. 492-555.

Versiones. Mature in Græcam linguam tractam esse Historiam eremiticam, haud temere Fontaninus asseruit. Exstat enim etiamnunc in mss. codd. pura puta hæc versio, a Palladii Historia Lausiaca plane diversa sub Hieronymi nomine. Talem in Biblioth. Coisliniana se deprehendisse notavit Montefalconius, p. 498, sub titulo *Historiæ monachorum Ægypti*, cujus verum auctorem ille quidem ignorabat, ut ante eum Joan. Meursius, qui in præfatione ad Palladii Historiam Lausiacam, quam græce vulgavit, penes se librum esse inquit *de Vitis Patrum Ægypti* a nostro haud dubie nequaquam diversum. Quod quod Cotelerius adeo in Monum. græc., t. III, p. 471, præfationem et partem hujus versionis ex codicibus Colbertinis et regis, quos laudat p. 564, ediverit, ubi in cod. Colbertino 1243 Rufini Historiam Græce

scripſam et Hieronymi preſb. Dalmatæ nomen præ- A ferentem, poſt Palladii Lauſiacam exſtare annotavit? Fragmenta etiam hujus verſionis ex codd. Venetis et Auguſtanis Roſweyduſ accepſiſſe ſe ſcribit proleg. 4, § 8, p. 23.

Nec Græcæ ſolum verſa eſt, ſed in Syriacam et Arabicam linguam etiam tranſfuſa, ut Fontanino Maronita quidam narrabat. Frequentiſſime denique linguiſ recentioribus loqui docta, quarum verſionum antiquiſſimæ ſunt Italicæ, plurimæ Gallicæ, nec Belgicæ, Germanicæ et Anglicæ deſunt.

Italica I, 1476. *Venetis*, apud Anthon. Bartholomæi, f°, in libros vi diſtincta, quorum primuſ Hieronymi nomen gerens ex diverſiſ auctoriſ, ſed maximam partem Rufino, conſtat.

Italica II, 1589. *Venetis*, apud Gurroſ (in typograph. *dei Guerra*), in-4°, cum figuris ex nova interpretatione Joan. Marci Verdizotti. — Haſ duas commemorat Roſweyduſ; ſed longe plures intra paucorum annorum ſpatium ſæculo xv Italia vidit, quarum octo unuſ Franciſci Car. Alter libelluſ (*Bibiſograph. Nachrichten Wien*, 1779, in-8°) profert, nempe 1° 1475, in *Vinetia*, impreſſe da *M. Gabriel di Pietro da Triviſio*, f°, nitidiſ characteribus, columniſ ſectiſ: 2° 1477, in *Vienza*, per *Herm. Liechtenſtein*, f°; 3° 1479, in *Vinetia*, per *M. Nicolao Girandengo*, f°; 4° 1483, in *Venezia*, per *Bernardino di Pino da Como*, f°; 5° 1490, in *Milano*, per gli diſcreti Compagni *Leonardo Pachel* et *Huldrico Scinzenzeller*, f°, litteriſ Gothiciſ miſuſculiſ, abſque ſignaturis; 6° 1493, in *Vinegia*, per *Gioanne*, f°; 7° 1499, in *Milano*, per *M. Uld. Scinzenz.*, f°; 8° 1499, in *Venezia*, per *Criſtof. di Pensa*, f°.

Gallica I, 1486, *Lugduni*, laudatur in editione Anglicana mox adducenda.

Gallica II, 1494, *Parisiſ*, ap. *Joan. Dupré*, f°, cum figuris, interprete anonymo. Ex ſecunda Latina expreſſum monet Roſweyduſ.

Gallica III, *Parisiſ*, abſque indiciſ anni et typographi, in-4° cum figuris. Cum præcedente plane convenire ac ſorte ea priorẽ eſſe Roſweyduſ notat.

Gallica IV, 1605, *Parisiſ*, apud *Guillelm. Chaudiere*, in-4° cum figuris, interprete anonymo. Ex tertia Latina expreſſam vult Roſweyduſ. Quatuor libroſ tantum continet, omiſo toto quinto libro et Paſchaliſ.

Gallica V, 1606, *Parisiſ*, ap. *Guil. de la Noe*, in-8°, interprete Jacobo Gaultier. Continet primum et ſecundum librum Roſweydi collectioniſ ex ed. ſecunda Latina.

Gallica VI, 1657, *Parisiſ*, apud *Petrum Petitem*, in-4°, interpr. Arnolſo Andillio tomi ii ed. 4.

Gallica VII, *Foſſeo* interprete, laudatur a Tillemontio in *Vita S. Apollonii*, t. x, p. 36.

Belgica I, 1490 (*Zwollæ*) ap. *Petrum van Oſ*, f°. Conſtat tribuſ partibuſ varie diſpoſitiſ et mixtiſ. Rufini librum totum continet.

Belgica II, 1498, *Delphiſ*, apud *Henricum Ekert*, van *Hombrech*, f°, prioriſ ſimiliſ.

Belgica III, 1511, *Leydæ*, apud *Joan. Severſoen*, f°, ſequitur priorẽ.

Germanica, ſine anni et loci indiciſ, f° cum figuris. Convenit fere cum Belgica editione. Rufini *Vitæ* a folio 85 circiter ad 161 extenduntur.

Anglica, 1495, *Westmonaſterici* apud *Wynkyn de Worde*, f°, interprete Guilelmo Capton, ad editionem Gallicam Lugdunẽ. 1486 conſecta eſt.

Codiceſ. Ex pluribuſ harum *Vitarum* codicibuſ, qui Roſweydo præſto fuerunt, Rufini librum exhibebant :

Ms. S. Floriani, f° in membrana ante annos 800 ſcriptuſ.

Ms. Ingolſtadienſiſ collegii Soc. Jeſu, f° in membrana ſcriptuſ valde vetuſtuſ.

Ms. Audomarenſiſ ex eccleſia collegiata S. Audomari, vetuſtuſ et maxime perfectuſ. Librum Rufini ſub ipſiuſ nomine exhibet.

Ms. Affigenienſiſ ex abbatiâ S. Petri apud Alostum f°, membrana bonæ notæ.

Ms. Crisbinienſiſ ex monaſterio ord. S. Ben. apud Valentianã, f° in membrana ſcriptuſ a vetuſta manu.

Ms. Aquicinctinuſ ex cœnobio ord. S. Bened. apud Duacum, f° in membrana.

Ms. Lætienſiſ major ex monaſterio S. Bened. ſub patrocinio S. Lamberti, f° in membrana. Liber ſecunduſ hic *Posthumiano* aſcribitur et dicitur ad *Phydoſum* miſſuſ.

Ms. Lætienſiſ minor, olim S. Michaeliſ in Sarto, C in-4° in membrana.

Ms. Bonæ Spei ex abbatiâ ejuſdem nominis ord. Præmonſtrat. apud Binchium Hannoniæ oppidum, in-4° obl. in membrana characterẽ bono et veterẽ. Fragmenta tantum ex diverſiſ libriſ et Rufino continet.

Ms. Moretianuſ, f° in membrana, non valde vetuſtuſ quidem, ſed plurima continens. Rufini librum *Posthumiano* ut *Lætienſiſ major* aſcribit. A filiis D. Moreti acceperat Roſweyduſ.

Ms. S. Jacobi in Inſula, ubi eſt abbatiâ ordin. S. Bened. Leodii, f° in membrana an. 1312 ſcriptuſ.

Ex eadem abbatiâ habebat libellum chartaceum in-5°, in quo *Vita S. Onuphrii* erat recenti manu.

Ms. Camberonenſiſ ex abbatiâ S. Mariæ de Camberone ord. S. Bernardi apud Athum, in membrana, f° recentiore manu. Liber Rufini ſub hoc titulo venit : *Incipiunt actus SS. Patrum a Posthumiano monacho editi et ad Fidoſum miſi*.

Ms. Claromarenſiſ ex abbatiâ S. Mariæ de Claromareſco juxta Audomarum, ord. S. Bernardi, f° in membrana characterẽ bono, ſed non valde veteri. Liber Rufini nulli auctori inſcriptuſ eſt.

Ms. S. Mariæ Bibrach in Germania, f° in membrana, characterẽ utcuſque vetuſto.

Ms. S. Petri in Munſter, f° in membrana, recentiore characterẽ quædam tantum ex libro Rufini continet.

Ms. S. Sepulcri Major ex monaſterio S. Sepulcri,

quod Cameraci est ord. S. Bened., 1° chartaceus recentiore manu. Rufini liber Palladio tribuitur et ab Hieronymo Græce versus dicitur.

Ms. S. Sepulcri Major, in-4° in membrana, manu recenti. Librum Rufini Hieronymo tribuit.

Ms. Carthusianorum Mariæ de Gratia prope Bruxellas, 1° in membrana scriptus an. 1460.

Ms. Ruræmundanus ex collegio soc. Jesu Ruræmundæ, 1° in membrana, ex ed. prima videtur exscriptus.

Ms. Sionius monasterii religiosorum de Sion ord. S. Augustini Contraci, 1° chartaceus scriptus an. 1469, haud dubie ad ed. primam.

III. *Basilii Magni Regula* seu *Instituta monachorum*.

Hæc Rufini versio, ut ab ipso olim in Italia vulgata erat, sancti Benedicti ævo vulgo Regula sancti Basilii audiebat, atque tunc temporis et in sequentibus sæculis frequenti lectione per monasteria versabatur. At recentioribus a typographia inventa temporibus non admodum typis frequentata est. Primus eam vulgavit Joannes Franciscus Brizianus, monachus congregationis sanctæ Justinæ, anno

1500. *Venetis, apud Lucam Antonium Juntam*, in-4°, in libro cui titulus: *Quatuor primum approbatæ religiosis quibusque vivendi formulæ*. Hæc editio postea renovata est anno

1519. *Parisiis, apud Joan. Petit*, in-4°, ubi tamen, ut Fontaninus observat, qui in codicibus mss. est *Urseus*, mendose appellatur *Ursarius*, fortasse *Ursacius* dicendus. Monachus Brizianus adnotavit in fine hanc regulam in suo fonte apud Græcos amplio-rem et in ordine accuratorem haberi, eamque se cum aliis ejusdem Basilii diversis tractatibus Rufino interprete propediem Latinis donaturum^a. Ad manus nostras est editio operum Basilii Magni Latina ex interpretationibus Joan. Argyropuli, Geo. Trapezuntii et Raphaelis Volaterrani, anno

1523. *Parisiis, apud Jod. Bad. Ascens.*, in-fol., parata, in qua Regula de institutione monachorum Rufino interprete a folio 156 usque in finem legitur. Fol. 155 extremo præfatio Rufini in opus ipsum, quod capitibus centum constat, legitur. In fine præcedentis opusculi subscriptum: *Finis Operum D. Basilii M. per R. Volaterranum traductorum*. Sequitur Regula et quædam alia per Rufinum translata. Quorum similia fere in superioribus habentur opusculis. Id quo sit referendum non video, cum in ipso hoc opusculo totum volumen desinit; nisi forte ex ultima subscriptione divinare aliquid audeas, quæ sic sonat: *Explicit sunt Institutiones monachorum sancti Basilii M. Cæsariensis episcopi*. Sub cujus regula militant omnes monachi Orientales et in Asia ferme et Græcia et olim etiam Carmelitæ, ut et nunc, non sane multis mutatis. *Epistola ad B. Gregorium Nazianzenum prius inter translata ab R. Volaterrano posita est.*— Ita vero et hanc Rufinianæ translatione deberi existimaverit oportet editor vel edendorum

^a Fontan. lib. v, cap. 4, p. 267.

A auctor saltem Jacobus Faber Stapulensis. Cæterum hic quoque *Ursarius* pro *Ursacius* exscriptum est. Repetita est, si quid judico, hæc editio, anno

1531. *Coloniæ, apud Eucharium*, 1°, quam Fontaninus laudat.

1575. *Coloniæ, apud Geruinum Calenium*, 1°. Eadem Regula, accessit Regula sancti Benedicti, Commentario illustratæ per Joannem cardinalem a Turcremata, p. 357.

Vera ac germana præ cæteris Rufini interpretatio creditur, quæ laudatur in Concordia Benedicti Anianensis, cujus codici Regularum seorsum inseritur. Hinc ad membranas Colonienses, olim ex autographo sancti Mariani Trevrensium descriptas, ubi Rufiniana Regula primo loco legebatur, ad amussim expressam divulgavit Lucas Holstenius anno

1661. *Romæ, ap. Vitalem Mascardum*, in-4°, in editione codicis Regularum quas SS. Patres monachis et virginibus sanctimonialibus præscribere. Collecta olim a sancto Benedicto Anianensi abbate, parte prima.

Ex membranarum Coloniensium descriperat et ad Lucam Holstenium editionis causa miserat an. 1643 Fabius Chisius Neritinarum tunc episcopus sedis apostolicæ apud Ubios Apocrisiarius, postea summus pontifex Alexandri VII nomine. Mox

Præsiis, ap. Ludovicum Billaine, in-4°. Eadem editio repetita est et nuper admodum anno

1759. *Augustæ Vindelicorum, sumpt. Ignatii Adami et Franc. Ant. Veith*, 1°, cum eodem codice a Mariano Brockie multis accessionibus aucto, amplificato et in sex tomos diviso. Tomo I, parte prima, p. 67-108, hæc Basilii Regula recusa est.

Præterea de quodam consilio edendæ hujus Regulae Rufinianæ una cum aliis ejusdem operibus, initio sæculi xvii nescio quibus auctoribus suscepto, sed quod exitum non habuit, Fontaninus in medium profert verba sequentia præfationis in Opera sancti Basilii Gr. Lat. Parisiis apud Mich. Sonnum an. 1617 in-folio impressa: « Exstat etiam asceticorum librorum epitome vel certe regularum fusius expositarum, quam Latinitate donavit Rufinus Aquileiensis, ac librum de Institutis monachorum appellavit, eaque Coloniæ una cum cæteris Rufini seorsim edetur, præsertim cum ordinem Regularum non servet quem Basilii Opera præ se ferunt. » Idem observat Frontonem Ducaem ibidem, tomo II, p. 28, col. 2, in notis ad *Regulam fusius disputatam* emendationes Latinæ versionis Rufini ex duobus mss. codicibus Puteanis inseruisse. Porro aliam Basilii Regulam esse, quam Prosper Stellartius in libro cui titulus, *Fundamina et regulæ omnium ordinum*, edito *Dua. i per Balthassarem Bellerum*, an. 1626, in-4°, p. 158, attulit. Denique hos insuper et obiter quidem codices Fontaninus laudavit: 1° unum pervetustum membranaceum bibliothecæ Sanctæ Crucis in Hierusalem; 2° alterum vetustissimum bibliothecæ Sancti Germani a Pratis, in quo in ducentas interrogationes

totidemque responsiones iisdem subjectas Regula dividua sit.

IV. *Basilii Magni homiliae septem a Rufino conversæ.*

Hæc non nisi a Juliano Garnerio in ed. Operum sancti Basilii, Parisiis 1722, tomo II, p. 713, ex codicibus Regio et Colbertino editæ sunt. Eisdem in codice bibliothecæ Vaticanæ Urbinatæ, n. 67, membranaceo deprehendit Fontaninus loco laudato, cap. 8, t. I, p. 299.

In Benedictina Operum sancti Augustini editione post initium tomi IV exstat *sancti Basilii præfatio ad Commentarium in Psalmos* olim sancto Augustino attributa, quam editionis illius auctores interpreti Rufino transcribunt, quod item in codice bibliothecæ Thuanæ t. II, p. 456, fieri Fontaninus observat. Hæc est *præfatio homiliae primæ sancti Basilii*, a Rufino Latine translata; quam pariter Thomasius utriusque Psalterio editionis 1 et 2, p. 41 et 43 præposuit. Fontan.

V. *Pamphili Apologia pro Origene a Rufino conversa.*

Ex sex libris quibus hæc Apologia constabat, solus primus a Rufino Latine redditus est. Reliquos, quorum quatuor ab Eusebio et Pamphilo conjunctis studiis, sextus ab Eusebio solo compositi erant, non attigit. Fuit hæc ex causis una, quas cum aliis non gravioribus ad derogandum vero auctori librum Hieronymus excogitavit, et Fontaninus severa lance expendit, Lib. v, cap. 5, III, p. 254 sqq. Insertus est hic liber una cum Rufini Apologia in variis Origenis et Hieronymi editionibus, veluti Hieronymi Martiana, tomo V, p. 219-249, Origenis Ruæi, tomo IV inter Opera ad Origenem spectantia primo loco, ad sex codices mss., 1. Corbeiensem tum S. Germani a Pratis noni sæculi; 2. Regium, 1641, tertii decimi sæculi; 3. Sorbonicum; 4. S. Rhemigii Rheimensis; 5. S. Vitoni; 6. S. in periculo maris, nec non eos ad quorum fidem libri *de Principiis* emendati erant, collatus præviaque docta et ampla Admonitione.

VI. *Origenis libri quatuor de Principiis et Homiliae.*

Reperiuntur hæc opuscula ex Rufini interpretatione in omnibus Origenis Operum editionibus. Librorum *de Principiis* prima editio videtur esse ea quæ cum variis Origenis operibus studio Constantii Hierothei canonici regularis Sancti Salvatoris facta est Venetiis apud Lazarum Soardum, 1514, in-fol. Hinc in Erasmianas transit. In novissima Ruæi exstat tomo IV. Quod Homiliae attinet, hæc pariter in omnibus Operum descriptionibus cum Latinis tum Græcæ ac Latine editis prostant. Ne quis autem mirretur si intellexerit in antiquioribus non Rufino sed Hieronymo earum interpretationem tribui, in omnibus codicibus mss. idem fieri discat; in quibus insuper prologi plerumque omnium librorum invidiæ evitandæ gratia resecti sunt, ne Origenis errorum metum, quorum suspicione Rufinus prenebatur, lectores ab emendo deterrentur, ut Erasmus libere in censura homiliae in Genesin addita edixit. Unum,

si bene memini, commemorat Fontaninus, qui *Rufinum interpretem simpliciter ascriptum* habuerit, codicem homiliarum in Leviticum bibliothecæ S. Antonii Venetiis, sed quæ incendio interim absumpta est. In editione Ruæi homiliae in *Genesin, Exodum, Leviticum, Numeros, Josue, et Judices*, tomo II (1733), p. 52 usque ad 489, in *Psalmos*, ibid., a p. 654-700. *Libri decem in Pauli Ep. ad Romanos* tomo IV (1759) pgg. 458-689 leguntur. Præterea peculiare quædam occurrunt editiones, quas juxta Fontaninum enumeratas dabimus.

Conjunctim Origenis Homiliae in *Genesin, Exodum, Leviticum, Numeros, Jesu Nave et librum Judicum*, divo Hieronymo interprete, primus omnium edidit *Aegidio Viterbiensi divinarum verborum oratori excellenti, ordinis Eremitarum*, postea S. R. E. cardinali, nuncupatas, *Aldus Manutius*, Venetiis, 1503, f°. Editioni operam suam commodavit monachus qui nomen suum in præfatione reticuit, multum se debere professus sodali suo in cœnobio Patavino Sanctæ Justinæ, Hieronymo a Valentis, Hispano. Quamquam autem universi operis interpretem Hieronymum facit, nimirum quod in codicibus mss. unde illud eruit, pro Rufino ab librariis *Hieronymum* scriptum reperisset, ut ejus nomine volumen acceptius evaderet, prologum tamen, quem in codicibus repererat, tanquam alienum ac Hieronymo haud dignum prætermisit. *Haud quidem dubitare se*, inquit, *tam auctorem quam interpretem absque præmio opus edidisse, verum scriptorum incuria ad nos minime pervenisse*. Recusa est hæc editio iterum a Bernardino Benalio, Venetiis, 1512, in-fol.

Homiliae in Leviticum in libros sexdecim digestas Rufini nomine ex codice Corbeiensi primum vulgavit *Jodocus Clichtoveus, Lutetiæ typis Wolfgangi Hopylii*, 1514, f°. Perperam Cyrillo tribuuntur in Latinis Patris ejus editionibus, ex quibus duas præ cæteris appellat Fontaninus, *Coloniensem per Melch. Novesianum* 1516, tomi duobus in-folio, accurante *Petro Canisio*, factam, in quo tomo I, p. 41, exstant; et *Parisiensem* apud *Mich. Sonnum*, an. 1573, f°, ubi p. 66 reperiuntur.

Homiliarum in Numeros prologus, qui sicut reliquarum etiam præfationes in editionibus typis descriptis et codicibus desideratur, seorsum in quibusdam codicibus reperitur, quorum complures apud Fontaninum lib. v, cap. 7, p. 286 sq., enumeratos vides. Editus autem est ex codice Bigotiano ab Henrico Valesio in notis ad Historiam Eusebii lib. vi, cap. 38, et pluribus collatis Petro Franc. Chiffletio in Paulino illustrato, parte II, cap. 25, qui tamen non Ursacio, sed Donato inscripsit. De quo errore ejusque occasione accurate Fontaninus.

Homiliarum in librum *Josue* codicem ms. suonavit Fontaninus ex bibliotheca ms. Antonii Augustini edita *Tarracone* apud *Philippum Mey*, 1587, in-4°, cod. 48, hoc lemmate: *Origenis Alexandrini, qui et Adamantius, in librum Josue Homiliae xvi. Beato Hieronymo interprete, vel Rufino, ad Chromæ*

tium. Liber in membrana annorum 300 et ultra, *A bus*, ex editione Joannis Straub et Desiderii Erasmi. forma quadrati.

Homilias ix in Judices a Rufino translatas et cum prologo ad Apronianum directas post Merlini primam editionem Latinam Operum Origenis (Paris. 1512) vulgavit Constantius Hierotheus cum aliis Adamantii Operibus in Novum Testamentum, præmissa Apologia Jacobi Merlini pro Origene, Venetiis, apud Lazarum Soardum, 1516, f°. Occurrunt ibi post homilias in Lucam fol. 87, exstantque etiam in codice ms. Vaticano, Urbinate 65, fol. 34, p. 2. Fontan.

Homilias in Cantica canticorum incerto interpreti ascriptas Joannes Martianæus conjecit in tomum V Opera Hieronymi, p. 603. In quibusdam codicibus Hieronymo et Ambrosio tribuuntur. Nec Erasmus verum auctorem agnovit; sed Cassiodorus Div. Lect. cap. 5, Rufinum facit interpretem, et firmat codex Petri Pithœi, sic inscriptus: *Incipit tractatus Origenis in Cantica canticorum a Rufino translatus in Latinum.*

Commentarii in Epist. Pauli ad Romanos. Hos Theophilus Salodanus ordinis Fratrum Observantium, de quo in scriptoribus Minorum silet Lucas Waddingus, in Fesulani monasterii bibliotheca Hieronymi interpretis nomine a se repertos foras emisit Venetiis, apud Simonem de Luere, 1506, f°, nuncupavitque Alexandro Portensi Vicetino, equestris ord. viro. Recudit postea idem opus Bernardinus Benalius, 1512, f°, Operumque Origenianorum collectioni suæ deinde inseruit Erasmus. Prologum Rufini ad Heraclium, Hieronymum auctorem arbitratus Joannes Martianæus inseruit epistolis ab se novo ordine digestis tomo IV, n. 107, p. 808. Codices ms. quosdam obiter notat Fontaninus, p. 297.

VII. *Gregorii Nazianzeni opuscula decem a Rufino Latinitate donata.*

Ipse Rufinus in Historia ecclesiastica *denas* Gregorii orationunculas a se conversas notavit. Has primus Joannes Adelphus Mulingus luci dedit Argentinx, 1508, hoc titulo: *Illi sunt in hoc codice libelli x Gregorii Nazianzeni.* — Ad calcem: *Explicit liber B. Gregorii Nazianzeni, translatus a quodam Rufino, impressus Argentinx per Joannem Knoblouch, anno MDVIII, in-4°.* Editor librum dicit Georgio Bohem, Moguntinx, et Joanni Flamingo, Boppardiensis Ecclesiaram presbyteris, quibus palam facit se Joanni Francisco Pico, Mirandulæ comiti, necessitudine junctum, seque scripta Rufini in lucem ferre, ne tandem pereant. Prodierunt deinde cum aliis Nazianzeni operibus ex interpretatione Petri Mosellani et Bilibaldi Pirckheimeri, Lipsiæ, 1522, in-8°, Fontan. Aliam editionem a Fabricio etiam prætermisam memorant recentissimæ Nazianzeni Operum editionis conditores, monachi Benedictini (Parisiis 1778, t. I), ita inscriptam: *Gregorii Nazianzeni cognomento Theologi orationes xxxviii, tractatus, sermones, et libros aliquot Latine, Bilibaldo Pirckheimero, Rufino presbytero, et Petro Mosellano interpreti-*

A bus, ex editione Joannis Straub et Desiderii Erasmi. Denique de codicibus Rufini Gregorianis mss. singulatim paucis egit Fontaninus, quæ repetere haud pœniteat.

Vaticani codices, n. 4259 et 5259, exhibent opusculum secundum de *Natali Domini.*

Urbinas 72 *Apologeticum* una cum prologo cæterisque opusculis comprehendit, non tamen de *Nicæna Fide deque Arianis.*

Palatinus 66 *Apologeticum* quoque cum prologo. Hic libellus servatur etiam in bibl. S. Crucis in Agro Sessoriano post regulam pastorem sancti Gregorii cod. 109, et extat in bibl. Bodleiana inter mss. Joan. Seldeni, n. 3423.

Codex Norvicensis, n. 9353, cætera opuscula sub *B prologo ad Apronianum* complectitur.

Codex Baluzianus Rufiniana Nazianzeni Opera complectens (Cat. Bibl. Baluz. t. III, p. 24) in Regiam transit.

Codicem Regium, n. 313, in quo aliquot Gregorii orationes ex versione Rufini exstant, Labbeus in Bibl. min. suppl. p. 274 laudat.

VIII. *Sixti Sententia.*

Enchiridium etiam vel *Annulus* inscribuntur. De auctore Sixtinæ hujus Sententiarum collectionis jam ab ipsa Rufini ætate contrariis opinionibus disceptatum fuit, aliis ethnicum aliis Christianum censentibus. Fuerunt qui ad Sextium philosophum Stoicum a Seneca laudatum; alii, qui ad Pythagoræum nescio quem referrent; alii rursus Sixtum II pontificem Rom. et martyrem auctorem ejus fecerunt. Plurima editorum pars, ut alios innumeros scriptores taceam, in hac quæstione occupata fuit, nec tamen multum, si quid video, profecit. Erat quidem sæculum illud post Christum natum secundum gnomographis hujus generis fertile. Potuit autem liber varie postmodum a gentilibus et Christianis interpolari. Et sane a Rufino admodum interpolatus est et immutatus. Quid obstat igitur quominus Hieronymus, cui alias, ob invidiam qua in Rufinum commovebatur, parum equidem tribuerim, vera dixerit, ethnicum primum scilicet auctorem statuens? Quid quod Galeus observaverit Rufinianarum sententiarum codices adeo inter se discrepare, ut ferme constet duas Xysti editiones antiquitus prodiisse? Alios enim codices plures, alios pauciores sententias comprehendere; alibi multa repeti, interdum ordinem immutari; alia quoque exemplaria non uno tenore procedere, sed duas partes constituere, quod posterius etiam ab Hieronymo notatum Fontaninus animadvertit. Denique Galeus nullum se codicem nactum affirmat, cui ex accurata prædictorum collatione non aliqua accessio fieri posset. Prima editio fuit *Symphoriani Champerii*, an. 1507. In sequentibus, quarum hic indicem statuimus, eminent editiones *Hiltesemii*, *Galei* et *Siberi* quæ est novissima.

1507. *Lugduni*, apud Jannot de Campis, in-4°. Sixti Annulus cum prologo ad Apronianum cum Symphoriani Champerii libro de *Quadruplici Vita*

Miratur editor in præfatione ad Philbertum Natu- A
rellum, librum eximium a nemine Gallorum ante,
quod sciret, impressum.

1514. *Wittenbergæ*, in officina Grunenbergi, in-4°. Idem, cum Pythagoræ aureis carminibus.

1516. *Basileæ*, apud Joan. Frobenium, in-4°, cum aliorum quibusdam scriptis hoc titulo: *Æneæ Platonici Christiani de immortalitate animæ deque corporum resurrectione Dialogus, qui Theophrastus inscribitur, Ambrosio Camaldulensi interprete.*

Athenagoras Atheniensis de Resurrectione, Marsilio Ficino interprete.

Xysti Pythagorici Sententiæ, Rufino interprete. Rhenanus in epistola ad Paulum Volzium, abbatem Hugonicæ curiæ in Valle Vogesina, inque altera, qua præfatur in *Xystum*, ait hujus sententias, ad antiquum exemplar, quod apud Divam Fidem Selestadii extiterit, ab se recognitas. Utraque editio ut inter se conferantur, optat Fontaninus, p. 304. Discrepat imprimis quoad prologum.

1518. *Lovanii*, in-4°. Eædem. *Font.*

1520. *Basileæ*, in-4°. Haud dubio repetitio Rhenanianæ.

1522. *Coloniam Agrippæ*, in-4°. Eædem.

1541. *Parisiis*, in-4°. Eædem.

1552. *Venetis*, ad signum *Spei*, in-12. Eædem. Sine prologo, fol. 192, post indicem libelli sic inscripti: *Dicta pretiosa sive loci communes ex omnibus fere doctoribus qui in sacris litteris scripserunt, per Defensorem theologum vetustissimum excerpti.*

1574. *Coloniam*, apud Maternum Cholinum, in-8°. Sententiæ Sixti aut Xysti quæ veræ sapientiæ præceptis referuntur sunt et ad cœlestem disciplinam animos informant, Ludovici Hillesemii Andernaci docta explanatione illustratæ. Sine prologo. — Præter commentarium legentium commoditati succurrit sententiarum distinctione per numeros in margine indicata. Dicavit Gregorio XIII, summo pontifici.

1575. *Parisiis*, ap. Mich. Sonnum. Eædem ex Hillesemii editione, sed notis omissis in *Bibl. PP. Bign.*, t. III, p. 962. Ad eandem etiam in reliquis *Bibl. PP.* editionibus 1589, 1609, 1624, 1634, 1644, (1654), tomo VI, Coloniensi 1618, t. III et *Bibl. Max. Lugd.* 1677, t. III descriptæ sunt, in quibus omnibus prologo carent.

1615. *Helmstadii*, ap. Jac. Lucium, in-12. Gnomæ D
sive sententiæ de moribus, non minus eruditæ quam piæ, Xysti philosophi, Laurentii Pisani et Thalassii episcopi, nunc primum æorsim editæ studio Joannis a Fuchte, sine prologo quoque.

1670. *Cantabrigiæ*, ap. Joan. Hages, in-8°. Sexti Pythagorei sententiæ e Græco in Latinum a Rusino versæ, et Xysto Romanæ Ecclesiæ episcopo falso attributæ cum Opusculis mythologicis Thomæ Galei, 1671.

Textum desumpsit Galeus ex *Bibl. PP.*, Rhenanianam haud sibi visam fassus. Hinc etiam prologus deest.

1725. *Lipsiæ*, in offic. Weidmanniana, in-4°. S. Sixti II philosophi pontif. is Rom. et mar'yris Enchi-

ridion ut Christianum sæc. III monumentum juxta codicem beati Rhenani edit, observationibus illustrat, adversus sancti Hieronymi, Gelasii, I. M. Brasiellensis, etc., censuras vindicat, concilioque Romano sub auspiciis Benedicti XIII. P. R. A. R. S. MCCCXXV convocato, ad restituendam libri famam offert Urbanus Godofredus Siberus prof. Lips.

Quod si editor famam libri reparari posse putabat, demonstrando auctorem nisi primarium, potioris tamen partis fuisse Christianum, nihil reliquissimum censebitur, quod ad hanc illi gloriam vindicandam spectare possit. Tam docte enim quam sagaciter fontes plerarumque sententiarum in sacris aut antiquissimorum Christianorum scriptis indagavit, et ex iis potius quam ex veterum Græcorum doctrina derivandas esse probavit. Sin in eo contineri libri estimationem censuit, ut a Sixto II pontifice profectus putaretur, nimium probasse magis quam verum videbitur. Cæterum ordo et descriptio commodissima est et omnino ad gratiam lectorum promerendam aptissima.

IX. Evagrii opuscula.

Constat ex Hieronymi (ad Ctesiphontem) testimonio, Rufinum aliquot Evagrii opuscula Latine interpretatum esse, et discretis verbis sententiarum illius versionem ei tribuit Gennadius cap. 17. Sed cum non unus Evagrii liber hac inscriptione olim exstaret, per se quidem haud facile dirimi posset qualis ille liber fuerit, nisi alter ejusdem Gennadii locus quodammodo subvenire huic dubitationi videretur.

Cs enim cap. 11 Evagrii scripta recensens *quinquaginta Sententiarum librum* commemorat, quem ego, inquit, Latinum primus feci. *Nam superiorem olim translatum, quia vitiatum et per tempus confusum vidi, partim reinterprelando, partim emendando auctoris veritati restitui. Liber superior seu præcedens est liber centum Sententiarum.* Hujus ergo versionis olim factæ et a Gennadio emendatæ auctorem alium ac Rufinum neminem fuisse, Fontaninus contendit, lib. v, cap. 9, § 4. Quam recte, judicent alii. Nobis quidem hæc Fontanini suspensiones non tantæ videntur, ut absque dubio inter Rufiniana hunc Evagrii librum, nedum alterum et tertium cum eo referendum censeamus. Nam quod ait, Gennadium cap. 11 quædam Evagrii opuscula a se, quædam ab alio, quem Rufinum esse vult, translata esse, scribere et in posteriorem classem tres illos libellos rejecisse, falsum est. Nec Hieronymus, *hos libros*, sed *hujus, Evagrii libros aliquot* a Rufino conversos ab Occidentalibus lectitari, scribit. Interea dictos tres Evagrii libros, qui jamdudum periisse credebantur, in appendice codicis Regularum sancti Benedicti abbatis Anianensis, quem Holstenius publici juris fecit ex membranis Floriacensibus Regiæ Suecorum, nunc Vaticanis vulgatos esse, Fontaninus ostendit. Monet autem priores dno absque distinctione sententiarum ob similitudinem in unum caluisse utrique una, quam subjicimus epigraphe imposita, hoc pacto tamen dividenda: 1° *Evagrii monachi Sententiæ.* 2° *Ad eos qui in cœnobis et xenodo-*

chiis habitant. Quorum primus *centum Sententiis* constans absolvitur pag. 35 ed. Paris., verbis : *Suavis est mel, et dulcis favenus. Scientia autem Dei dulcior ambobus.* Alter inchoatur verbis : *Audi, o monache, sermones Patris tui.* Atque his succedit tertium opusculum, *Sententiæ ad virgines.* Jam vero addit summo opere optandum esse ut singuli seorsim dispositi, et sententiis per numeros ad oram distinctis cum cæteris Rufini Operibus, tam alienis quam propriis in unum corpus redactis officinas typographicas subeant.

X. Recognitiones Clementis.

Variis hic liber in diversis codicibus mss. gaudet inscriptionibus, unde etiam in impressis diversa interdum nomina. Audit igitur mox *Recognitiones vel Recognitio Clementis*, mox *Clementis Romani Itinerarium ad Jacobum fratrem Domini*; vel *Itinerarium S. Clementis de factis et dictis B. Petri apostoli*; item *Acta Petri apostoli, Circuitus, Periodus Petri, Clementis Itinerarium*; *Historia, Chronica Gesta*, simpliciter denique, *Liber vel Libri Clementis*; aliquoties etiam inscribitur : *De vera disputatione Petri apostoli contra falsitatem Simonis Magi*, vel *De disputatione Petri cum Simone Mago.*

Primus, qui typis describendum daret existit *Jacobus Faber Stapulensis*, anno

1504. *Parisiis, ex officina Bellovisiana*, impensis *Joan. Parvi*, in-fol. min., in libro cui titulus : *Paradisus Heraclidis, Epistola Clementis, Recognitiones Petri apostoli, Complementum epistolæ Clementis, Epistola Anaclæti.* Duobus et viginti annis post secuta est *Sichardi editio*

1526. *Basileæ, per Joan. Bebelium*, f. *Divi Clementis Recognitionum libri decem ad Jacobum fratrem Domini, Rufino Torano Aquileiense interprete*, cui accessit non pœnitenda epistolarum pars vetustissimorum episcoporum hactenus non visa, eorum qui abhinc annis 1200 Romanæ Ecclesiæ præfuerunt.

Cum Fabri editionem *Sichardus* ignorasset, tanquam opus novum et ab ipso demum erutum ex codicibus duobus, *Basileensi* et *Schonaugiensi*, edidit et *Bernardo Clesio Tridentino episcopo*, et postea *cardinali*, nuncupavit. Duo in illo reprehendit *Fontanus*; primum, quod *Recognitiones* ab *Eusebio* supplicatas tradiderit; alterum a *Vossio* et *Barthio* quoque reprehensum, quod *Gelasii* et septuaginta episcoporum de *Clemente* iudicium reprehendere non sit veritus. Nempe *Decreti Gelasiani* vulgatam lectionem eum fefellisse, huncque *offensionis lapidem genuinum* et *vetustissimum Gelasium* a se editum sustulisse. Ab hac deinde reliquas editiones fluxisse observat, veluti

1547. *Colonias, ex off. Melch. Novesiani*, in-8°, eodem titulo, et

1538. *Parisiis, ap. Audoenum Parvum, alias ap. Mich. Sonnum et Sebast. Nivellium*, in-8°, quæ eadem est, sed mutato titulo. Neminem autem in *Rufinianis Clementis Recognitionibus* majorem operam posuisse *Fontanus* censet, quam *Lambertum Gruterum* Ma-

ximiliani II, imperatoris a sacris concionibus, quæ universa quæ sub nomine *Clementis Romani* circumferuntur, uno volumine complexus præfationibus, argumentis, notis et monitis instructa vulgavit. Prodiit opus

1869. *Coloniæ Agrippinæ, apud Joan. Brckmannum*, in-4°, hoc titulo : *Clementina, hoc est, B. Clementis Romani Opera*, quæ quidem in hunc usque diem a variis auctoribus collecta, conversa emendataque latine exstant, omnia, cum nova præfatione de veris falsisque *B. Clementis scriptis*, postremaque eorumdem *fideli emendatione* ac *diligenti argumentorum difficultumque locorum explanatione* *D. Lamberti Gruteri Veriradii* ad *D. Danielem archiep. Mog.*, etc. Hanc editionem nonnullis resectis deinde expresserunt editores *Bibliothecæ PP. Lugd. (ap. Anissonios, 1677)*, tomo II, p. 376.

Omnium denique hactenus laudatorum editorum industriam et diligentiam vicit *Joan. Bapt. Cotelarius* in celebratissima collectione *Patrum apostolicorum*, quæ primum

1672. *Parisiis, ap. Joan. le Petit*, f., deinde auctior aliquanto et commediori habitu, 1698, *Amstelodami*, sub nomine *Antuerpiæ, Huguetanorum sumptibus*; tertia denique vice, 1724, *Amstelodami, ap. Joan. Wetsten.* prodiit. *Amstelodamenses* editiones curavit *Joan. Clericus*, qui *Cotelarii* epistolam nuncupatoriam et præfationem in qua ratio operum explicatur, consulto omisit. Titulus a *Cotelario* scriptus est hoc modo :

Recognitionum S. Clementis ad Jacobum fratrem Domini libri decem a Rufino Torano, Aquileiense presbytero e Græco in Latinum versi, cum ejusdem interpretis præfatione ad Gaudentium episcopum.

Cotelarius totum opus ad sex egregios codices accuratissime exegit, variantes lectiones attexit, notisque brevibus, sed bonæ frugis, *Clementem* ubi opus fuit, passim illustravit, libris in capita post *Fabrum*, quanquam diversa ratione, distinctis.

Codices mss. quibus usus est in præfatione hujus editionis enumerantur :

1. *Sorbonicus*; 2. *Thuanus*; 3. *Regius*; 4. *Petri Candelarii*; 5. *Carmelitarum Excalceatorum.*

Coke *latinum* alium *Nurrius* in diss. de his libris p. 224 adducit. *Palatinum* quoque *pervetustum* servant *Plutei Vaticani.* *Fontanus*, p. 339.

Duo insuper adicienda sunt, de quibus itidem *Fontanus* loco suo disertius. Primo, ne quis sibi imponi sinat volumine hoc titulo impresso : *Clementis Romani episcopi de rebus gestis, peregrinationibus atque concionibus S. Petri, Epitome ad Jacobum Hierosolymitanum episcopum.* *Parisiis, apud Hadrianum Turnebum*, 1555, in-4°.

Neque enim *Recognitiones* continet, sed puram *Epitomen* non ex solis tamen *Recognitionibus a Rufino* editis, sed etiam ex *Homiliis* et *Epistola Clementis ad Jacobum*, nec non *martyrio* ejusdem et *narratione Ephræmi episcopi Chersonesi* conflata, ut *Judum Cotelarius* ostendit, qui ad septem mss. codices *Regio*

istud opus collatum vulgavi, p. 749, post *Recognitiones et Homilias*.

Alteram de quo dicturi sumus, concernit Epistolam quæ *Clementina ad Jacobum fratrem Bonini* dicitur, recognitionum libris subjectam, Rufino pariter interprete. De authenticâ ejus et interprete inter ipsos catholicæ Ecclesiæ doctos primi ordinis lis pendet. Attamen Fontaninus pro utroque fidem facere nititur. Simul ab eo notatæ sunt collectiones aliquot epistolarum pontificum Rom. et conciliorum, in quibus illa locum occupavit. Hujusmodi sunt *Epistolæ summorum pontif.* quæ an. 1591, *Romæ in ædibus Populi Romani*, tribus tomis distinctæ prodierunt, in quorum primo ante omnes alias hæc existat, cum appendice spuria p. 7, cujus ad oram epigraphæ: *Compendiolum fidei Christianæ*.

Porro *Labbei Concilia*, ubi tomo I, p. 89, inseritur, deque additamento hæc leguntur: *Hic desinit Epistola in quibusdam codicibus. Cætera sunt vice appendicis addita circa annum 800, ut videtur.*

Concilia Petri Crabbe, ed. *Coloniam, apud Petr. Quentel.* 1538, t. I, p. 44, ubi assumpto conjuncta est.

Theodorus Bibliander, libro inscripto *Christiana atque catholica doctrina, Basileæ ap. Jacob Pareum*, 1550, in-8°, p. 221, eandem, Rufino interprete, sed ablata appendice inseruit. Sine nomine interpretis et appendice dudum inserta fuerat alteri libro inscripto: *Epistolæ aliquot illustres, graves et eruditæ, extra Bibliorum canonem licet, apostolicæ tamen et piæ. Augustæ Vindelicorum, per Alexandrum Weyssenhorn*, 1529, in-8°. Primam inter epistolas pseudo-Isidori statuit Blondellus.

* Commemoratur eum Eusebius Hist. lib. vii, c. 26.

A Ab editoribus Recognitionum appendix ista mox conjuncta est Epistolæ, mox disjuncta ab ea. Posterior fecit Faber. Sichardus in prima sua editione an. 1526, quartæ ex Epistolis Clementis appendicem ita inscriptam subjecerat: *Compendium Fidei*. In altera ipsi Epistolæ conjunxit. Eum secutus est Gruterus. Cotelierius, cum post Recognitiones eandem Epistolam Græce et Latine, sine ullo additamento edidisset, postea Rufini interpretationem ad veteres editiones et codices mss. collatam et in capita 20 distinctam exhibuit.

Versiones. Germanica: Recognitiones oder Historie von den Reisen und Reden des Apostels Petri in zehn Büchern: Nunmehr ins Teutsche übersetzt, mit einem Vorbericht *Gouffried Arnolds*. Berlin, bey I. M. Rüdiger, 1702, in-8°.

Composita est ex editione Gruteri, quod dolet Arnoldus, et opere pene absoluto demum a se animadversum dicit.

Anglica: The Recognitions of Clement: or the Travels of Peter, In ten Books. Done in to English by *William Whiston*. With a præface, or Preliminary Discourse: as also two Appendixes — in his *Primitive Christianity reviv'd*. Vol. V. Lond. 1712, in-8°.

XI. *Anatolii Alexandrini, Laodicensis episc. Canon paschalis.*

Cujus versione Latina Rufinum Eusebianam Historiam interpolasse censent *, edidit primus e veteri codice ms. *Ægidius Bucherius* in Commentario de Doctrina temporum, p. 439. Cf. Fontanin. lib. v, cap. 13, § 1.

AD ILLUSTRISSIMUM AC REVERENDISSIMUM DOM.

DANIELEM DELPHINUM

AQUILEIÆ PATRIARCHIAM

Præfatio.

Quæ in Rufini Operum Editionem hanc novam, Illustrissime ac Reverendiss. Patriarcha Delphine, Tua sunt ingentia merita, ita mihi ante oculos obversantur atque animum, ut dicenda in antecessum ad ejus, sive Auctoris, sive industriæ etiam nostræ commendationem omnia antevertant, et laudis prærogativam sibi jure præripere videantur. Etsi enim mihi nonnihil fortasse debeat eximius iste Aquilejensis Ecclesiæ honor, quod eum vix tandem pristinæ dignitati asserere admissus sum: plus tamen multo debere se Tibi, palam profitetur: qui cuncta quæ ad ejus impertiendam Scriptis lucem vitamque conducebant, ut explorata mihi compertaque forent de omnibus amplissimæ Dittonis Tuæ Bibliothecis, jussisti, et ut verbo dicam, jacentem filium Tuum, jamque multa exentum sæcula Tuis una mecum manibus excitasti. Porro ut subiturum felicissime hominum judicium se speret, novæ beneficio præstas, quod eum pergis prolixissima voluntate prose-